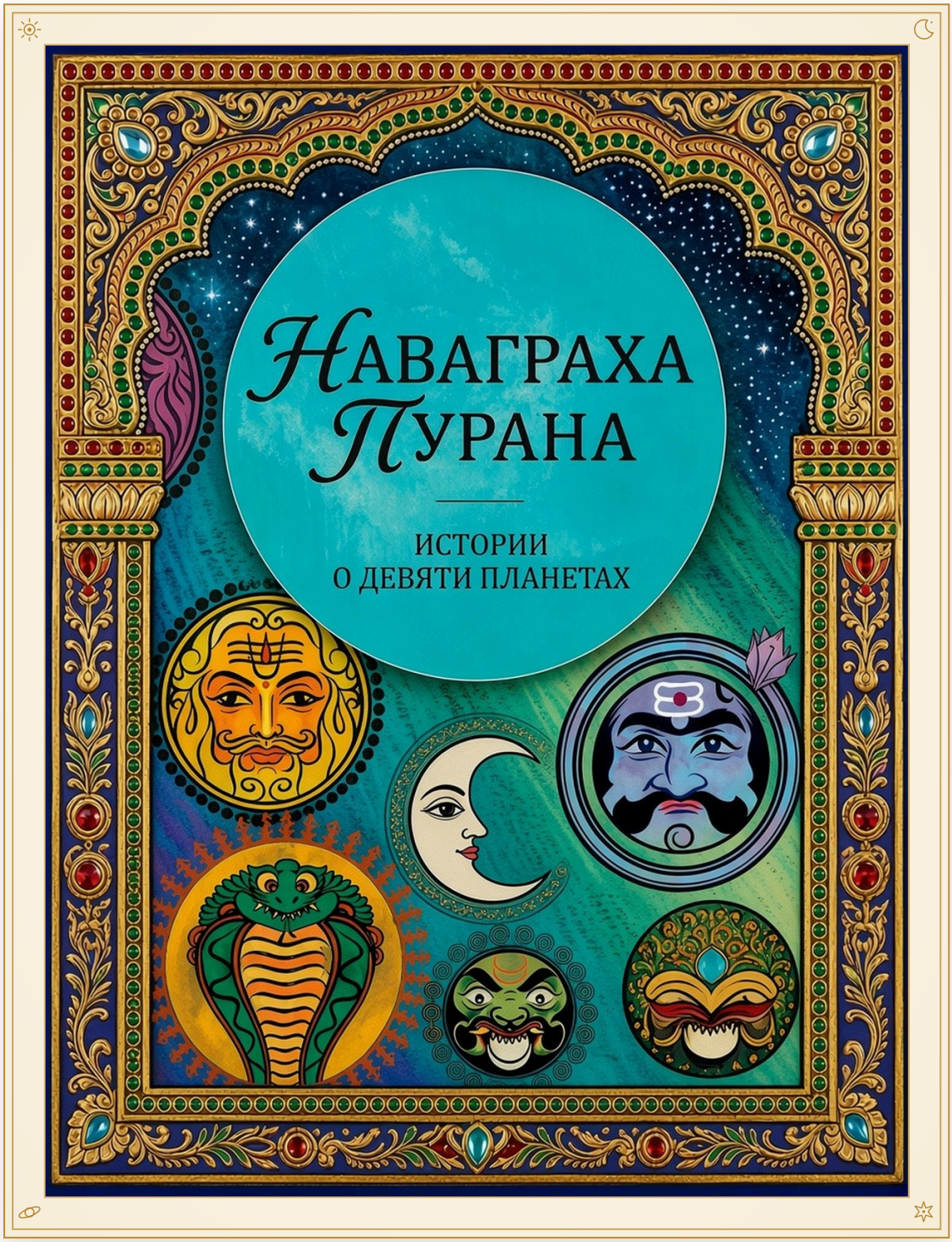
Навраха Пурана

Оповіді про дев'ять планет

Заспокійливий ритм ведичних гімнів наповнював повітря ашраму. Учні Бріхаспаті сиділи рівними рядами під деревами й повторювали уроки під пильним поглядом свого вчителя. Строкаті папуги, сховані в густому листі, злагоджено повторювали мантри разом із ними. Невгамовне щебетання птахів, яке зрідка перебивав крик павича, було лагідним тлом для цієї умиротвореної музики. Раптом якийсь рух привернув увагу Бріхаспаті, і він підвів очі від учнів. Густі брови здивовано зійшлися: поростою травою стежкою до обителі нечутно наближався юнак. Гуру одразу помітив гарно складене тіло й

сяйливе обличчя. Перед ним був чоловік неймовірної вроди — такої, що миттєво полонить будь-який погляд, чоловічий чи жіночий. *Хто ж це може бути?* — подумав Бріхаспаті.

— *Навіть у Сварзі Індри не побачиш такої сліпучої краси!*

Незнайомець підійшов ближче, зупинився позаду учнівських рядів і шанобливо чекав. Зацікавлений Бріхаспаті спитав:

— А хто ти, юначе?

— Я прийшов до вас, учителю, — чемно відповів Чандра.

Бріхаспаті підніс руку, і спів учнів стих. Папуги й собі замовкли на гілках. Гуру підкликав новачка. Юнак став перед ним і схилив голову, а учні витягали шиї, щоб роздивитися несподіваного гостя.

— Я Чандра, син мудреця Атрі та Анасуї.

— А, Атрея... — кивнув Бріхаспаті, і Чандра провадив далі:

— Я тут, щоб отримати від вас найвище знання, як звелів мій батько.

— Он як? — мовив Бріхаспаті, знову дивуючись незвичайній вроді прибульця. Чандра простягся біля ніг гуру й смиренно сказав:

— Учителю, прийміть мене в учні й благословіть даром знання.

— Будь щасливий, — відповів Бріхаспаті.

Чандра здивовано звів очі:

— Учителю, я ж прийшов бути вашим учнем!

Невдоволена гримаса, що вже почала з'являтися на обличчі Бріхаспаті, змінилася усмішкою. Юнак, по суті, дав зрозуміти: таке благословення зараз не до речі.

— Твоя правда, дитино: учневі не годиться жити в розкошах. — Він підніс праву руку для благословення. — Хай усе знання буде твоїм!

— Тепер я справді благословенний, учителю, — привітав Чандра свого нового гуру, і той наказав:

— Чандро, іди здійсни ранкові обряди й відпочинь з дороги. А потім...

Чандра перебив:

— Учителю, ранкові обряди я здійснив дорогою сюди.

Він озирнувся довкола, милуючись обителлю.

— А втома моя розтанула в цій свіжості.

Бріхаспаті всміхнувся.

— Добре, Чандро... До речі, як там мудрець Атрі?

Atma School

— Він здоровий, учителю.

— А мати Анасуя?

— Вона цілком віддана турботам про мого батька.

Бріхаспаті схвально всміхнувся:

— Оце я розумію — ідеальне подружжя! І тобі пощастило бути їхнім сином. — Він показав на останній ряд. — Сідай он там, Чандро. Увечері я перевірю, наскільки глибокі твої знання, і тоді вирішу, як із тобою займатися, — і що доведеться виправляти.

Він замовк, бо до них підійшла молода жінка з обителі з посудиною води й подала її Чандрі. Бріхаспаті назвав її:

— Це Пунджікастхала, служниця нашої обителі. Вона доглядає учнівські оселі й допомагає по ашраму.

Ковтнувши прохолодної води, Чандра рушив до останнього ряду. Пара жадібних очей пильно, не кліпаючи, стежила за його широкими плечима, що віддалялися. Ці великі очі крадькома визирали з відчиненого вікна внутрішніх покоїв ашраму. То не були очі Бріхаспаті, і не очі когось із його учнів, — ні: ці закохані очі, чисті, мов пелюстки лотоса, належали дружині Бріхаспаті — Тарі.

Пізно ввечері Бріхаспаті ввійшов до спальні. Тара сиділа на ложі нерухомо, мов статуя, загорнута в сарі, яке тріпотіло від вітерцю, що вривався у відчинене вікно, сповнений солодких пахощів квітів.

— Таро! Ти ще не спиш! — здивувався Бріхаспаті.

Тара здригнулася від голосу чоловіка, наче налякана лань.

— Свамі, це ти! — квапливо мовила вона. — Не можу заснути...

Бріхаспаті ліг, і рука його мимоволі потяглася до дружини. Тара глянула на нього згори.

— Твій новий учень... — Вона насилу ковтнула і, прокашлявшись, ледь чутно прошепотіла: — Чандра...

— Ти про Чандру, люба?

— Так, його ж так звуть? — Вона завагалася. — Мені здається, він набагато старший за інших учнів, правда, Свамі?

— Він не тільки старший віком. Слухняністю, знаннями й мудрістю він незрівнянно перевершує всіх інших, — схвально всміхнувся Бріхаспаті.

— Справді?

— Таро, а чи знаєш ти, хто такий Чандра? Це не хто інший, як улюблений син Атрі — манасапутри Брахми, народженого з

його розуму, — і його цнотливої дружини Анасуї.

— Кажуть, вони взірцеве подружжя, Свамі.

— Так, люба. — У голосі Бріхаспаті забриніла гордість. — І Атрі обрав за гуру для свого сина саме мене!

— Це велика честь, Свамі. І добре, що серед усіх цих дітлахів з'явився дорослий юнак, — вони ж навіть води з річки не принесуть, щоб половину не розхлюпати дорогою! — Тара помовчала, а тоді спитала: — Свамі, можна, я проситиму Чандру щодня носити воду з річки?

Бріхаспаті поблажливо всміхнувся.

— Таро, на це тобі не потрібен мій дозвіл! Ти ж знаєш: для кожного учня служити дружині гуру — однаково що служити самому вчителеві.

Глибоке зітхання зірвалося з вуст Тари.

Бріхаспаті ніжно пригорнув її до себе.

— Ходи, Таро, тобі час відпочити. Ти ж завжди встаєш до світанку.

Тара спритно вивільнила руку з чоловікових обіймів і одним плавним рухом підвелася.

— Тобі теж треба відпочити, Свамі. А мені зовсім не спиться. Мабуть, пройдуся садом. Скоро повернуся — не чекай на мене.

Не чекаючи відповіді, Тара швидко вийшла з кімнати. Прохолодний нічний вітерець грався її густими кучерями. Раптовий порив зірвав накидку з її плечей і пустотливо закружляв тканиною, але Тара й не помітила, що стоїть неприкрита. Сарі тріпотіло на вітрі, а тоді облягло її, мов друга шкіра, вимальовуючи кожен чуттєвий вигин тіла.

Темна хвиля бажання піднялася з глибин її єства й затопила її: вона добре знала, чому не може заснути цієї ночі! *Чандра вабить мене, як нестримний приплив,* — думала вона. — *Я прагну його дотиків.* У пам'яті лунали слова Брахми: «*Бріхаспаті, наставник девів, чоловік неперевершеного розуму, призначений тобі за чоловіка*». Тара зітхнула. Невже Брахма помилився? Може, саме Чандрі судилося стати її чоловіком? Чи не схибила вона?

Аж раптом Тара завмерла: хтось позаду смикнув її за край одягу! Вона зойкнула й повільно обернулася, чекаючи побачити Чандру, — але ні: з гострим уколом розчарування вона побачила, що тканина просто зачепилася за гілку квітучого куща.

Вона відчепила одяг і недбало накинула його на плечі. Тара знову звела очі: перед нею стояли учнівські хатини. В одній із них мирно спав Чандра, блаженно не відаючи про бурхливі пристрасті, що вирували в її безсонному серці! П'янкі пахощі квітів огорнули її почуття. Із тихим стогоном болю Тара кинулася назад до ашраму. Коли вона повільно йшла до своєї кімнати, до неї долинуло хропіння Бріхаспаті.

Настав час полуденної трапези. Учні Бріхаспаті сиділи двома рядами один навпроти одного, а вчитель зайняв місце на чолі, звідки бачив обидва ряди. Тара підійшла до Бріхаспаті й поклала йому їжу на банановий лист. Раптом чоловік насупився й гукнув до одного з учнів:

— Санатано! Де Чандра?

— Учителю, він ще не прийшов, — відповів хлопець.

Тара втрутилася:

— Чандра? Свамі, я послала його до річки по воду. На жаль, я випадково перекинула глечик і розлила всю воду.

— Але ж зараз час їсти, Таро... — лагідно дорікнув їй Бріхаспаті.

— Свамі, я просила його спершу поїсти, це він наполіг, що піде по воду негайно. — Вона помовчала. — Їжте, Свамі. Чандра може поїсти зі мною.

Чандра нерішуче стояв на порозі трапезної. На підлозі перед ним лежали два бананові листи, і на одному вже була накладена їжа.

— Заходь, Чандро.

Він здригнувся від її голосу.

— Сідай до свого листа. Я вже поклала тобі їсти.

Чандра обернувся й побачив Тару, дружину свого вчителя: в одній руці вона тримала миску з гарячим рисом, у другій — ложку. Чандра так і стояв біля дверей. Тара весело засміялася.

— Ну, і що ж тебе так зачарувало? Я чи банановий лист?

Чандра схаменувся й шанобливо вклонився.

— Після вас, пані.

— Ні, Чандро, я сказала твоєму гуру, що ми поїмо разом. Сідай зі мною!

Це був наказ. Чандра поволі рушив до листів. Тара загадково всміхнулася.

— Чого ти вагаєшся, Чандро? Ти не голодний? А я просто вмираю з голоду.

Вона жестом запросила його до листа.

— Сідай і їж.

Atma School

Не зводячи пильного погляду з його обличчя, Тара сіла навпроти:

— Зачекай хвилинку, я собі накладу.

Коли вона нахилилася над своїм листом, накидка зісковзнула на нього. Почувши її раптове зітхання, Чандра звів очі — і завмер. Він не міг відірвати погляду від приголомшливої краси її оголених грудей. Тара засміялася, захекавшись:

— Ой! Ця накидка ніяк не хоче лежати на місці!

Вона з усмішкою простягла руки, зайняті їжею.

— Чандро, ти не міг би мене прикрити?

Чандра не рухався, його очі прикипіли до її тіла.

— Чандро!

Наполегливий голос Тари розвіяв чари. Чандра схопився, тремтячою рукою підняв тканину й обережно накинув їй на плечі. Тара випросталася — тепер накидка лежала, мов сніжний покрив на двох вершинах. Тара байдуже взялася до їжі. А от Чандра втратив апетит. Гострий голод, що мучив його й палав в очах, не мав нічого спільного з їжею.

— Ну як, смачно? — ніби між іншим спитала Тара.

Схаменувшись, Чандра почав їсти.

На вустах Тари грала пустотлива усмішка. Чандра їв машинально, а очі його раз у раз перебігали з листа на її обличчя.

— Твій гуру каже, що твоя мати — велика жінка, — зауважила Тара.

— Так... — затинаючись, відповів Чандра.

— Я ще чула, що вона дуже вродлива. — Тара перестала їсти. — Невже вона справді така гарна?

— Так, — голос Чандри зміцнів, бо її запитання потроху розкували його. — Моя мати справді дуже вродлива.

— Вродливіша за мене?

Чандра глянув у її пустотливі очі. Зуби її блищали, мов пуп'янки жасмину, між розтуленими рубіновими вустами.

— Ну скажи, Чандро, хто вродливіший — твоя мати чи я? — пустувала Тара.

Чандра мовчав.

— Ну ж бо, Чандро, відповідай, — підганяла вона.

— Обидві... ви обидві вродливі... — пробурмотів Чандра.

Тара розсміялася.

— Бідолашний Чандра! — Вона показала на його лист. — Гм... їж.

Чандра рвучко згорнув свій лист і підвівся.

— Я наївся.

Коли Тара нахилилася, щоб зібрати листи, неслухняна накидка знову зісковзнула. Тара обернулася до Чандри.

— Ой-ой! Знову! Здається, у цієї накидки сьогодні свій норов! Чандро...

Вона безпорадно розвела руками. Чандра, що стояв просто позаду, підхопив неслухняну тканину й накинув на неї. Очі Тари заблищали.

— Мої сарі завжди такі — сповзають за найменшої нагоди!

Тара відійшла, і її плавна хода нагадала Чандрі лебедя, що ковзає дзеркальною гладдю озера. Він застиг, зачарований її красою. Невже вона може бути ще прекраснішою зі спини? Він згадав свою матір — так, і Тара, і Анасуя були прекрасні, але кожна по-своєму.

Коли темрява огорнула ашрам, Чандра безсонно блукав під деревами. Приглушений зойк змусив його обернутися й стривожено вдивлятися в листя. Невже вона ховається в цій темряві? Невже й вона не спить цієї ночі, як і він? Чи не мучать і її ті самі бурхливі думки, що так солодко-болісно крають його серце? Знову і знову поставала перед ним та сама картина: накидка Тари сповзає, відкриваючи її приголомшливу красу.

Мелодійний, мов віна, голос бринів у його вухах. Чандра нечутно брів садом, шукаючи Тару. Знову щось зашелестіло в кущах. Він рвучко обернувся — та то лише змах крил. Птах полетів. Чандра з жалем зітхнув. Тара — дружина його вчителя. Може, для неї звична річ, коли накидка сповзає... може, цілком природно, щоб хтось поруч — учитель чи учень — поправив тканину. Чи не його недосвідченість із жінками зняла цей ураган у серці? Чандра похитав головою. Чи не вбачає він у її загадкових поглядах більше, ніж насправді було того дня?

Він безпорадно знизав плечима й з важким серцем рушив до своєї келії. Щойно він відійшов, кущі зашелестіли й розступилися — з'явилася Пунджікастхала. Служниця всміхнулася сама до себе й пішла до своєї хатини.

Пунджікастхала була апсарою. На її досаду, Індра звелів їй служити Бріхаспаті, і цим фактично відрізав їй шлях до Сварги. Одноманітне життя в ашрамі гнітило апсару: нудна, нескінченна низка прибирань, збирання квітів для щоденних

підношень і покірного виконання всього, що доручала дружина вчителя. Тут не було вродливих юних девів, які милувалися б її красою, — ні танців, ні пісень, щоб скрасити довгі вечори.

Якби вона мала рідкісний хист Урваші чи Менаки, Індра ніколи не прирік би її на таке сіре існування. Пунджікастхала важко зітхнула: її доля — жити в ашрамі, далеко від хвилювань Сварги.

Учні Бріхаспаті побожно повторювали Веди із заплющеними очима. Учитель уважно стежив за ними, і погляд його зупинився на Чандрі. Юнак сидів, відсторонившись від спільного читання, і дивився на обитель, де біля відчиненого вікна стояла Тара із замріяною усмішкою на вустах.

— Чандро!

Суворий голос Бріхаспаті змусив юнака здригнутися й зібратися.

— Ти неуважний, — суворо провадив гуру.

Чандра почервонів від сорому.

— Пробачте мені, учителю, — пробурмотів він.

— Зосередженість абсолютно необхідна, щоб осягнути Веди, — напучував його Бріхаспаті. — Будь уважний до науки.

Бріхаспаті завершив ранкові обряди й зібрався до Сварги. Поснідавши плодами з підношень, він звернувся до дружини:

— Таро, сьогодні мене чекають на раді в Індри.

— Коли ти повернешся, Свамі?

— До вечора. Наглядати за учнями я залишу Чандру.

— Так, — погодилася Тара. — Їм потрібна тверда рука, бо без тебе вони розбешкетуються.

Бріхаспаті пильно подивився їй в обличчя й ніжно сказав:

— Хай господарством займеться Пунджікастхала, люба. Ти виглядаєш утомленою.

В його очах читалася турбота. Тара покірно кивнула на знак згоди.

Тара стояла біля відчиненого вікна й дивилася, як учні Бріхаспаті сидять рівними рядами й повторюють мантри. Чандра зайняв місце перед ними, заступаючи вчителя. Думки роїлися в голові Тари, мов бджоли у вулику. Нарешті вона отямилася й рішуче відвернулася від вікна; на вустах її грала пустотлива усмішка. Вона підійшла до глиняних глеків, що стояли вздовж стіни, повні по вінця. Винесла один надвір і вилила воду на землю. Залишивши порожній глек, вона зробила те саме з усіма іншими. А тоді з вдоволеною усмішкою оглянула ряд спорожнілих посудин.

— Пунджіко! — гукнула Тара. — Пунджікастхало! Де ти, дівчино? Ходи сюди.

Служниця прибігла.

— Матінко, що сталося?

— У воду набилося пилу, я її вилила. Збігай до річки й принеси свіжої. Дітям потрібна чиста вода для пиття. Наповни всі глеки.

— Слухаю, матінко, — покірно відповіла Пунджікастхала, підхопила глеки й подалася до річки.

Тара підійшла до передніх рядів учнів, демонстративно не помічаючи Чандри.

— Учитель вирушив до двору Індри. Я знаю, що він залишив вам завдання на сьогодні, але дрова геть скінчилися. Тож замість навчання я хочу, щоб ви всі пішли до лісу по хмиз для ашраму. Санатано, ти будеш за старшого.

Вона обернулася до інших учнів:

— Сподіваюся, ви всі слухатиметеся Санатану...

— Але, матінко, — заперечив Санатана, — учитель призначив старшим на час своєї відсутності Чандру.

— Я знаю, Санатано, — у голосі Тари забриніло роздратування. — Чандра потрібен тут для справ, які не під силу ні тобі, ні мені. Тож гайда до лісу!

Учнів не довелося довго вмовляти: вони радо покинули уроки й бадьоро рушили до лісу. Чандра з сумнівом глянув на Тару.

— Але вчитель звелів мені...

— Чандро, я знаю, що наказав твій гуру, — різко обірвала його Тара. І продовжила вже м'якше: — Але сподіваюся, ти розумієш, що служити дружині вчителя не менш важливо, ніж коритися йому самому!

Чандра зачаровано дивився на її профіль, такий самий досконалий, як і все її тіло.

Я ніколи не називав її «матінкою», — подумав він. — *Цікаво, чому.*

Тара обернулася до нього з усмішкою; її перлові зуби блищали між коралових вуст.

— Чандро, чому ти єдиний з учнів не називаєш мене «матінкою»?

Серце Чандри закалатало від несподіваного запитання. Невже вона читає його думки?

— Ну ж бо, скажи мені чому.

Чандра мовчав. Він нервово облизав пересохлі губи.

— Ну ж бо, скажи мені чому.

Чандра здригнувся: ці слова гучно пролунали просто в нього за спиною. Він рвучко обернувся — нікого!

— Ну ж бо, скажи мені чому.

Знову ці слова пролунали в тиші. Що за чари? І тут шелест листя змусив його злякано звести очі: на гілці сидів папуга й тріпотів крильми. Тара радісно залилася сміхом.

— Поки ти не відповіси, папуга повторюватиме мої слова!

Вона підійшла ближче й на мить торкнулася легенькими, мов пір'я, пальцями його розтулених вуст.

— Але не тут — відповідь ти даси мені в саду.

— Ходімо, Чандро, — схопивши його за руку, вона потягла його за собою.

Atma School

— Ходімо, Чандро, — повторив папуга з дерева.

— Ходімо, Чандро, — дражливо всміхаючись, вабила його Тара.

— Ходімо, Чандро, — луною озвався згори папуга.

Рука Тари, тонка, мов стебло лотоса, стала тугим вузлом бажання — а він її добровільним бранцем. Із безтурботним сміхом Чандра пішов слідом за видінням краси, що линуло попереду.

Чандра неспокійно перевертався на циновці. Давно минула північ, а сон усе не йшов.

Картини пообіднього побачення в саду змінювали одна одну в його уяві, мов у калейдоскопі. «Ну ж бо!» — схопивши його за руку, Тара безтурботно побігла. Захекана, вона зупинилася в густих заростях під розлогим гіллям дерева й, усміхаючись, подивилася на нього. Чандра не міг відвести зачарованого погляду від того, як здіймаються її груди. Обличчям його стікали струмочки поту.

— Ти спітнів, Чандро. Мабуть, від бігу... — зауважила Тара.

Він здригнувся, коли вона підняла край свого вбрання, щоб витерти йому обличчя. П'янкий аромат квіткового пилку, що йшов від тканини, змішаний із ніжним, мов пелюстка, дотиком її руки, запаморочив йому голову.

— Ти й досі пітнієш! Ти втомився? — Тара дивилася на краплинки поту в нього на чолі.

Чандра не відповів. Бо чудово знав, що ані розум, ані тіло його анітрохи не втомилися!

— Ми ж у саду! Може, нарвемо квітів? — жваво запропонувала Тара.

— Якщо хочеш... — ледве вимовив Чандра.

— Чудово! Ти збираєш з того боку, а я з цього. Подивимося, хто більше назбирає. — Тара грайливо засміялася й додала умову:
— І квіти мають бути різного кольору.

Чандра машинально зривав квіти, а думки його вирували. Кожна квітка торкалася його, мов пестощі м'якої руки Тари. Невдовзі вітер доніс до нього її солодкий голос:

— Чандро, де ти? Ходи сюди. Я тут.

Він повільно пішов на звук її мелодійного голосу, але не бачив її. Невже це гра в хованки?

— Чандро, сюди — в цю альтанку!

Кров його заспівала у відповідь на її переливчастий сміх. Він повільно рушив до альтанки; напоєне пахощами повітря вабило його, мов найсильніше любовне зілля. Він нахилився, щоб пройти під густим пологом виткої зелені.

Мелодійний дзвін браслетів Тари зустрів його в приглушеному світлі зеленого сховку. Раптом на нього посипався дощ квітів. Він аж охнув від несподіванки, а її музичний голос залився насмішкуватим сміхом.

— Я назбирала квіти для тебе — не для богів! — Вона помовчала. — А тепер скажи мені: для кого твої квіти?

Він здригнувся — її запитання вдарило його, мов легенький ляпас.

— Ну ж бо, Чандро, скажи, — її наполегливий голос не відпускав його.

Не знаючи, як до неї звернутися, Чандра мовчки простяг свої квіти.

— Для мене! То чому ж ти не осипаєш ними мене? — засміялася Тара. — Але стривай... ні... не так... не тоді, коли я стою...

Вона відкинулася на м'який килим пелюсток, що вкривав землю. Втілення краси, вона лежала на квітковому ложі: одна тонка рука підтримувала голову, друга обіймала стан, одна нога була зігнута в коліні. Чандра дивився на неї, наче в трансі.

— А тепер, Чандро, огорни мене квітами! — чуттєво всміхнулася вона. — Повільно, повільно! Не кидай їх — я хочу, щоб мене омив м'який дощ пелюсток.

Зібравшись на духові, Чандра почав осипати Тару квітами. Його тремтяча рука поступово заспокоїлася. Він був відданим служителем біля вівтаря її краси, вшановуючи своїми квітами її витончене тіло.

— Чандро, — тихо долинув її голос із глибини альтанки. — А знаєш, на кого ти зараз схожий? — Вона помовчала. — Ти — Васанта, весна, супутник Манматхи, той, хто допомагає богові кохання прикрашати діву-богиню природи.

Чандра витрусив над нею з накидки останні квіти й закохано дивився на тіло Тари, що потопало в квітах. Вона сяяла, мов гнучка ліана, вкрита безліччю різнобарвних квітів. Її осяйне обличчя, мов соняшник, повернулося до нього; білосніжні зуби блищали, як пуп'янки жасмину.

— Ти ще не відповів на два мої запитання, — лукаво нагадала вона.

Він запитально подивився на неї.

— Схоже, спершу мені доведеться навчити тебе мистецтва розмови! — поблажливо всміхнулася Тара й потяглася взяти його за руку. — Іди сюди, Чандро.

Вона м'яко потягла його донизу, щоб він сів поруч.

— А тепер скажи: як мене звати?

— Тара...

— Добре. А тепер скажи, чому ти не називаєш мене «матінкою», як личить учневі?

Вона пильно подивилася на нього.

— Скажи, Чандро. Я хочу почути відповідь просто зараз.

— Мені не подобається тебе так називати, — тихо пробурмотів він.

— О! Он як! — засміялася вона. — Тоді клич мене Тарою!

Його очі розширилися від подиву перед її сміливістю. А її очі мовчки підкріплювали наказ ніжних вуст, що тремтіли на прохолодному вітерці. Наче самі собою, його вуста прошепотіли:

— Таро...

— Так! Чандро, клич мене Тарою!

Невже вона не почула? Він повторив твердіше:

— Таро...

Вона засміялася від щирої втіхи.

— Є щось у тому, як ти вимовляєш моє ім'я... не знаю що... але від цього моє серце співає!

Вона замовкла.

— Я почула тебе й першого разу... але хочу чути це знову і знову!

Її заразлива усмішка тепер відбилася й на його обличчі.

— А ти знаєш, що стаєш іще гарнішим, коли всміхаєшся? — спитала вона. — А тепер відповідай на друге запитання: хто вродливіший — твоя мати чи я?

Він уже й забув запитання, яке вона ставила за трапезою, — як давно це, здавалося, було! Він зазирнув у бездонні вири її очей. Її вбрання з квітів здіймалося й опадало з кожним солодким подихом, ніби тремтіло від легкого зефіру, а її власне сяйливе тіло затьмарювало блиск квітів.

— Скажи, Чандро, хто вродливіший — твоя мати чи я? — повторила вона з насмішкуватою усмішкою.

У його свідомості промайнув образ прекрасної матері, і тієї ж миті прийшло прозріння: краса матері була цілющим бальзамом, а краса Тари — палючим вогнем; чарівність матері огортала його спокоєм, а Тара проганяла сон з його очей. Вона наполегливо стиснула його руку.

— Якщо не відповіси, доведеться покликати мого папугу, — дражливо засміялася вона. — Ну, кажи тепер: хто вродливіший — твоя мати чи я?

— Ти... — прошепотів він. — Ти вродливіша.

Його очі жадібно ковзали її тілом, упиваючись гнучкою красою.

— А знаєш, хто прекрасніший — ти чи мій чоловік? — спитала вона.

Він аж охнув від її зухвалості:

— Таро!

— Ну ж бо, спитай мене! — наполягала вона.

Її пальці пестили його руки, п'янячи почуття.

— Таро... — тільки й зміг вимовити він.

Вона взяла його долоню й притисла до своєї щоки, ніжної, мов пелюстка.

— Я скажу тобі, навіть якщо не спитаєш: ти прекрасніший за мого чоловіка.

Її голос захрип від бажання.

— Чандро, підійди до мене ближче.

— Таро… — знову це було єдине слово, яке він міг вимовити.

Її блукаюча рука спинилася на його плечі.

— Ближче… ближче! Я хочу, щоб ти був ближче до мого серця!

Її голос тремтів від пристрасті. Останній поклик розуму зірвався з його вуст: «Учитель?!» — але його заглушили її спраглі вуста.

— Я не дозволю навіть подиху вітру стати між нами, а не те що твоєму вчителеві!

Її руки, мов нерозривні ліани, обвили його шию. Він притулився щокою до її щоки. Мов річка, що нестримно мчить до моря, Чандра розчинився в її витонченій чарівності.

Чандра перевернувся на циновці й усміхнувся, згадуючи насолоду. Думки його бігли далі. Він підпав під чари очей Тари від першої ж хвилини в обителі. Одного погляду на її обличчя у вікні вистачило, щоб він утратив голову! У чому ж таємниця цієї миттєвої прихильності? Може, у силі зв'язків, що зав'язалися в їхніх минулих життях? «*Зустрінемося біля річки до схід сонця. Пустуватимемо в прохолодній воді, поки весь світ ще спить*». Останні слова Тари солодко дзвеніли в його вухах, обіцяючи прийдешні втіхи. Він усміхнувся ще раз і нарешті заснув.

Чандра напівлежав на трав'янистому пагорбку й дивився, як Тара пустує в річці.

У ній була душа русалки: її золоті руки, мов ліани, розтинали воду чіткими рухами; то вона ліниво гойдалася на спині, то майнула під хвилями, мов зграйка сріблястих рибок. Чандра жадібно вбирав її чарівність. Стоячи по пояс у воді, вона

глянула на нього. Обличчя її було мов лотос, а довкола пливли пасма волосся, схожі на водорості.

— Ходи сюди, Чандро! — гукнула вона.

Він заперечно похитав головою — йому більше подобалося милуватися її витонченим тілом з берега. Тара швидко підпливла до мілини й стала на ноги. Вода омивала її тонкий стан. Чандра відчув, як у ньому розгоряється жар. Вона підняла руки, щоб зібрати волосся, а тоді простягла руку до нього.

Чандра підвівся, щоб допомогти їй вийти з води, — і за мить уже борсався в річці поруч із Тарою, що заливалася сміхом. Коли він виринув, її золотаві руки знову потяглися до нього, і йому аж забило подих.

Бріхаспаті саме читав складну лекцію, коли Чандра непомітно пробирався до останнього ряду уважних учнів. Щойно він тихенько присів, як голос Бріхаспаті розітнув повітря, мов удар батога:

— Чандро!

Чандра завмер.

— Де ти був?

Ці невинні слова приховували небезпечний підтекст.

— На річці… учителю… на обмиванні…

Він ніяк не міг приховати винуватого рум’янцю, що залив обличчя.

— Чому ти не обмивався вранці разом з іншими учнями? — невблаганно провадив суворий голос. — Чому ти пішов до річки окремо?

Atma School

Чандра на мить замислився. А що, як хтось помітив, що його й Тари не було в обителі водночас? Брехня тільки погіршить справу.

— Учителю, я супроводжував до річки дружину вчителя — на її прохання. — Він схилив голову.

Бріхаспаті суворо застеріг його:

— Чандро, твоє головне завдання тут — навчання. Другий обов'язок — служіння вчителеві. Немає жодного виправдання учневі, який прислуговує дружині вчителя під час занять.

Він помовчав і серйозно додав:

— Зосередься на навчанні й доведи, що гідний імені Атрея — сина мудреця Атрі.

— Так, учителю, — пробурмотів Чандра.

— І ще одне. Мені стало відомо, що ти більшу частину часу виконуєш накази гурупатні, дружини вчителя. Скажу ясно: ашрам не потребує твоєї допомоги в щоденних справах. Я повідомлю про це дружину. Відтепер я чекаю, що ти цілковито віддаватимешся учнівським обов'язкам.

— Так, учителю.

Бріхаспаті жестом звелів Чандрі сісти й повів урок далі. Чандра крадькома глянув у бік ашраму й устиг побачити, як майнуло сарі Тари, коли вона нечутно відійшла від відчиненого вікна.

Давно минула північ. Чандра неуважно блукав садом, раз у раз повертаючись до відлюдної альтанки. Чому Тари тут немає? Чи прийде вона? Адже її знак означав, що вона зустрінеться з ним саме тут? Чи не затримав її Бріхаспаті? Хвиля люті на вчителя здійнялася в його грудях. Схаменувшись, Чандра зрозумів, що треба уникнути пильного ока служниці чи

зустрічі з якимось безсонним учнем, і поспішив сховатися в альтанці. Раптом вітерець приніс свіжі пахощі, а слідом долинув мелодійний передзвін дзвіночків на щиколотках. Серце Чандри закалатало. Тара!

— Чандро…

Її голос був тихий і шукав його. Він поспіхом вийшов з альтанки. Тара кинулася до нього в болісному пориві пристрасті. Раптовий порив вітру накинув її накидку на обличчя Чандри: він став добровільною рибкою, що потрапила в сіті бажання. Тара впала в його обійми, і він міцно пригорнув її до грудей. Він нахилився вухом до її вуст, і вони прошепотіли: «Чандро!» Єдині в думках, вони ввійшли до альтанки й сіли, сплівшись у тісних обіймах.

— Таро, — з важким серцем мовив Чандра, — ці два дні здалися мені вічністю…

— Мені теж, коханий. Але ж ти знаєш, нам треба бути обережними. Тому я й не шукала з тобою зустрічі.

— Таро… Таро… Таро… Мені ніколи не набридне повторювати твоє миле ім’я.

Її руки були ліанами кохання, що обвили його шию. Вона ніжно схилила його голову собі на коліна.

— Я хочу вигукнути твоє ім’я на весь голос — так важко мовчати, — сказав він.

Вона ніжно всміхнулася, дивлячись на нього згори.

— Нам судилося кохати одне одного потай, мій любий.

Її пальці пестили його волосся. Чандра раптом підвівся в пориві гніву.

— Я з цим не згоден, — різко відповів він. — Я не дозволю світові стати між нами!

— Чандро! — Вона затулила йому рота кінчиками пальців.

— Ми маємо бути разом кожну мить нашого життя, — не вгавав він. — Лише ми вдвох, у блаженній самотності, у власному світі.

Тара пестила його щоки.

— Я теж хочу бути з тобою завжди, кохання моє.

— Тоді ходімо зі мною! — У його словах бриніла тривожна наполегливість.

— Куди ж ми можемо піти, любий?

— Туди, де ніхто не потривожить нашого кохання.

— Хіба є таке місце, Чандро? — Вона ніжно взяла його обличчя в долоні й зітхнула.

— Є — моя власна оселя.

— Твоя оселя? — здивувалася вона. — Ти про батьківський дім? Про обитель?

— Ні! Вішвакарма збудував для мене палац: він чекає, коли я завершу навчання й одружуся.

— Справді?

Чандра всміхнувся.

— Я завершив навчання того самого дня, коли вперше побачив твої прекрасні очі у вікні обителі!

Тара погладила його руки. Чандра провадив:

— А щодо одруження — воно вже відбулося. З тобою! Його скріплено тієї миті, коли я взяв тебе за руку. — Він нахилився й

ніжно поцілував її долоні. — Наші священні писання визнають це як панігрaхану — обряд узяття руки нареченої. — Голос його став твердим. — Незабаром я потай заберу тебе звідси. І це теж узгоджується з писаннями: так заведено в асурів — ракшаса-віваха, шлюб викраденням.

— Чандро... невже все це справді збудеться? — замріяно спитала вона.

— Збудеться, — твердо сказав він. — Ти народилася, щоб бути моєю. Твій шлюб із Бріхаспаті був лише прелюдією до твого життя зі мною.

Тара пригорнулася до нього, і її вуста прошепотіли йому на вухо:

— Чандро, спершу я мучила себе думкою, що ти вислизнеш від мене, як налякана дитина. Але тепер ти чоловік — і ти мій.

— А знаєш, коли я став чоловіком? — прошепотів він у відповідь, торкаючись губами її вуха. — Я став чоловіком, коли вперше обійняв прекрасну Тару.

Вона неохоче вивільнилася з його обіймів і сказала:

— Завтра вранці твій учитель від'їжджає до двору Індри.

Чандра тихо засміявся й безгучно сплеснув у долоні.

— Чудово! Учні підуть до лісу по хмиз, а Пунджікастхала — до річки наповнювати порожні глеки!

— А ми?.. — спитала Тара.

— А ми будемо разом, кохання моє. Разом на віки вічні.

Бріхаспаті сидів на своєму звичному місці під деревом і чекав, поки учні зберуться на ранкові заняття.

— Ом! Ом! Ом!

Гуру зі схвальною усмішкою звів очі, коли давній наспів пролунав із гілок над його головою: то пурхав у листі ашрамський папуга! Бріхаспаті пишався тим, що його улюблений папуга вірно повторює мантри, яких він навчав учнів. Адже всім відомо: у справді праведній обителі папуги декламують ведичні гімни, а леви й олені живуть у щасливій злагоді.

Спів папуги став покликом для учнів, і невдовзі вони вже сиділи перед учителем рівними рядами. Бріхаспаті окинув поглядом знайомі обличчя — усі на місці... ні... де ж Чандра? Не встиг він спитати, як до нього поспішила Пунджікастхала.

— Учителю... — служниця завагалася.

Бріхаспаті нетерпляче махнув рукою, щоб вона говорила далі.

— Вашої дружини немає в обителі... — Вона стояла, опустивши очі.

— Що? Тари немає вдома? — здивовано вигукнув Бріхаспаті. — Як так? Учора, коли я йшов до двору Індри, вона була тут!

— Її ніде немає, учителю, — пробурмотіла Пунджікастхала.

Класом пробіг схвильований шепіт.

— Що це означає, Пунджіко? — насупився Бріхаспаті.

— Не знаю, учителю. Вона зникла, щойно ви відбули до Сваргалоки. Я гадала, вона пішла з вами...

Старший учень шанобливо підвівся й підтримав дівчину:

— Так, гурудеве, ми теж думали, що матінка Тарадеві й Чандра з вами...

Бріхаспаті примружився.

— Я ходив сам. — У голосі його забринів докір. — Ви мали наглядати за Чандрою...

— Востаннє ми бачили його біля річки рано-вранці, учителю, — відповів учень. — Він не обмивався разом із нами.

Покинувши заняття, Бріхаспаті на кілька хвилин замислено відійшов убік. А тоді обернувся до учнів, які перешіптувалися:

— Може, вони пішли до лісу по гілки для обрядів, священну траву чи хмиз... — Він прокашлявся, намагаючись приборкати думки, що гнали навздогін одна одній. — Санатано, візьми Сунету й кількох старших учнів і шукайте в лісі. Боюся, з ними могло статися щось лихе. — Він обернувся до Пунджікастхали: — Пунджіко, приготуй усім їжу. — Різким жестом він урвав жвавий шепіт учнів. — Решта — повторюйте вчорашні гімни.

У тиші, що запала, згори пролунав веселий вигук: «Ну ж бо, Чандро!» Бріхаспаті стривожено подивився вгору на свого розумного папугу.

«Ну ж бо, Чандро!» — теплий поклик Тари пестив слух Чандри, коли він стояв на порозі своєї оселі, милуючись буянням квітучих рослин, що сповнили сад розмаїттям барв. Він слухняно обернувся на її мелодійний поклик і повернувся до опочивальні. Тара стояла біля ложа, застеленого найм'якшими пуховими перинами. Він підійшов і обійняв її тонкий стан. Вона відхилилася назад і поклала голову на його широке плече.

— Яке чудове ложе! — вигукнула вона.

— Його створив Вішвакарма, божественний зодчий, — з усмішкою додав Чандра. — Для тебе!

Тара іронічно похитала головою.

— Ні, Чандро, цей палац і все, що в ньому, створено саме для тебе. — І пристрасно провадила далі: — Але тепер я хочу все це! Назавжди! Ці м'які, мов пух, ложа, золоту гойдалку — усе тепер моє навіки! Ти дозволиш мені це мати?

Чандра ніжно всміхнувся.

— Кохана, звідки раптом така палкість?

— Мені набридла суворість ашраму: тверді трав'яні мати, грубі ковдри з оленячих шкур, коріння й листя замість їжі... Фу! — Вона делікатно пирхнула з відразою. — Ненавиджу потворні речі! — Вона обернулася до нього. — Подивися на мене, Чандро, — звеліла вона.

Чандра охоче скорився, і його очі пристрасно ковзнули її гнучким, витонченим тілом. Вона була втіленою красою. Її створено для нього одного, а не для Бріхаспаті!

— Яка я? — спитала вона.

— Ти — тендітна золота ліана... — Він замовк і пригорнув її ближче. — А я — опора, довкола якої ти в'єшся.

— А хіба личить ліані лежати на твердих циновках і звірячих шкурах?

— Ніколи більше, кохана, — палко заявив Чандра. — Я ніколи цього не допущу. Саме тому я й наважився привести тебе сюди, до нашої Обителі Блаженства!

На її вустах грала дражлива усмішка.

— Тоді скажи мені, де має спочивати ця прекрасна ліана?

Чандра показав на ложе й прошепотів:

— Там, на найм'якшій постелі.

Вона зазирнула йому в очі.

Atma School

— Не там, мій Чандро. — Вона притулилася ніжною щокою до його широких грудей. — А тут!

Його очі розтанули від кохання, коли він глянув на її підведене обличчя. В її очах відбивалися ті самі почуття. Він пристрасно пригорнув її до себе.

— Чандро, можна попросити тебе про одне?

— Про що завгодно, кохана, про що завгодно! — прошепотів він, торкаючись губами її волосся.

— Я хочу сина, — ледь чутно мовила вона, — який успадкує твою красу. Хочу пригорнути його до грудей.

Чандра міцніше обійняв її.

Довгі пошуки Чандри й Тари нічого не дали. Бріхаспаті мусив визнати, що дружина, засліплена пристрастю, втекла з його учнем. Та все ж він плекав надію, що вона незабаром схаменеться й повернеться. Зрештою, Тара була його обожнюваною дружиною, яку дарував йому сам Брахма! Він і далі дотримувався розпорядку ашраму, навчав учнів і виконував обов'язки при дворі Індри, а господарством опікувалася Пунджікастхала. Бріхаспаті не звіряв Індрі своїх переживань: він знав, що цар девів шанує Тару як матір — як і належить ставитися до дружини наставника.

Він не хотів руйнувати цієї доброї думки, бо був певен, що Тара скоро повернеться і ніхто поза ашрамом так нічого й не дізнається.

Золота гойдалка з дорогоцінною ношею летіла просто до Чандри. Він простяг руки й м'яко її підштовхнув. Серце його стислося, коли гойдалка відносила від нього Тару з її солодкою усмішкою. А коли вона знову наближала її, його

затоплювала палка гордість володаря. Як ця гойдалка, що намагається забрати її, неминуче повертає її до нього знову і знову, так буде й з будь-якою ворожою силою в цьому світі! Вона належить йому, і тільки йому! Коли гойдалка, описавши дугу, наблизилася, Тара стрибнула в його розкриті обійми. Вона притулилася головою до його плеча й прошепотіла:

— Я втомилася.

— Уже втомилася від улюбленої забави, та ще й такого раннього ранку?! — поблажливо всміхнувся він, дивлячись на неї.

— Від гойдалки в мене паморочиться в голові, — тихо сказала вона.

— А колись ти могла гойдатися годинами, поки я тебе розгойдував! — піддражнив він.

Тара загадково подивилася йому в очі.

— Чандро, — сказала вона, — поглянь на мене.

Він і далі милувався її прекрасним обличчям. Вона всміхнулася йому.

— Ох, твоя мила наївність! Що ж мені з тобою робити! — Вона помовчала й заговорила серйозно: — Мені вже не до вподоби гойдалка, бо в моєму лоні гойдається маленька копія тебе!

— Справді? — Він був у захваті.

Він ніжно пригорнув її до грудей і поцілував у тім'я. Притуляючись до нього, вона тихо прошепотіла:

— Тільки тепер я розумію благословення Брахми: «Твій єдиний шлюб із Бріхаспаті принесе тобі подвійне щастя!»

Вона лагідно провела рукою по його дужих плечах.

— Справді, моя радість примножилася в багато разів!

Бріхаспаті, завершуючи ранкове богослужіння, склав руки в мовчазній молитві.

«Нараяна! Нараяна!» — долинула до нього знайома мантра, сповіщаючи про прихід мудреця Наради, самого втілення космічного вісника. Бріхаспаті поспішив назустріч гостеві.

— Пранам, шановний мудрецю. — Бріхаспаті вклонився, щоб прийняти благословення Наради.

— Хай ти скоро возз'єднаєшся з дружиною, яка тебе покинула!

Бріхаспаті аж здригнувся від несподіванки:

— Нарадо!

Мудрець м'яко всміхнувся.

— Бріхаспаті, чого ти дивуєшся, що я знаю про довгу відсутність твоєї дружини? — Він помовчав. — Зрештою, поширювати вісті — це саме те, для чого мене створив мій батько Брахма!

Бріхаспаті мовчав, опустивши очі. Мудрець провадив:

— Припини марні пошуки, на які ти послав учнів до лісу: Тари й Чандри там немає.

Бріхаспаті звів погляд, у якому зажевріла надія.

— Нарадо, ти знаєш, де Тара?

— Звісно, Бріхаспаті. Тара живе в прекрасній обителі, яку для Чандри збудував неперевершений Вішвакарма.

Дева-гуру почервонів і, затинаючись, спитав:

— Нарадо... як... як там Тара?

— О, Тара квітне здоров'ям і настроєм. Ба більше, здається, з твоїм учнем вона щасливіша, ніж була з тобою.

Бріхаспаті похнюпився.

— Чандра визнав її там своєю дружиною. Дозволь, я скажу тобі, де стоїть його Обитель Блаженства. Тоді ти зможеш відрядити до нього когось зі своїх учнів як посланців.

«Ну ж бо, Чандро!» Бріхаспаті здригнувся, коли голос Тари вдерся в його похмурі думи. Він звів очі на папугу, що чистив пір'я в листі дерева. Клятий птах! Він радо скрутив би йому в'язи — або одним прокляттям обернув би на попіл! Він зітхнув і приборкав нерозважливий гнів: зрештою, вірний папуга вчасно попередив його, що дружина запалала пристрастю до Чандри. Він і далі розглядав розлоге гілля дерева, де квіти вже обернулися на плоди, нагадуючи про невблаганний плин часу. Його надія на повернення Тари вже згасла, перетворившись на жевріючу жаринку.

Послухавшись поради Наради, Бріхаспаті відрядив старших учнів до обителі Чандри, щоб повернути Тару й напоумити Чандру. Посольство провалилося: Тара люто накинулася на них, а Чандра залякав їх погрозами й вигнав зі свого дому. Тоді Бріхаспаті, проковтнувши гордість, сам вирушив благати неслухняну пару. Подумки він виправдовував їх: «*Зрештою, Чандра — мій учень... а Тара — моя законна дружина... вона заслуговує на прощення*».

Та щойно він нагадав Чандрі, що зв'язок із дружиною наставника — один із п'яти великих гріхів, як пихатий юнак різко відказав:

— Тут не твій ашрам, годі розводити мораль! — І зневажливо подивився на колишнього гуру. — До того ж, щоб ти знав:

відмовити жінці, яка прагне кохання, — теж великий гріх.

Бріхаспаті почервонів від уїдливого тону Чандри. А Тара, ніби на довершення його приниження, пихато закинула голову й залилася глузливим сміхом. За ці кілька миттєвостей він пережив ціле життя ганьби.

— Пранам, гурудеве!

Бріхаспаті звів очі й побачив перед собою Індру.

— Махендро!

— Ти покинув мій двір, гурудеве, — у його голосі бринів докір, — і не розповів мені, що матінка Тара втекла з цим юнаком Чандрою.

— Так, Індро. Я нерозумно сподівався, що все незабаром владнається.

Бріхаспаті стояв, потупивши погляд.

— Не журися, гурудеве: ти забув, як глибоко деви шанують свого наставника. — Індра зневажливо пирхнув. — Забудь тих дурних утікачів: я знайду тобі дружину, значно вродливішу й доброчеснішу за норовливу Тару.

— Махендро! — охнув Бріхаспаті.

— Так, гурудеве, — твердо провадив Індра. — Покохавши учня свого чоловіка, Тара втратила не тільки цнотливість, а й право бути твоєю дружиною.

Бріхаспаті звернувся до царя девів з усією серйозністю:

— Індро, дозволь відкрити тобі маловідомий закон дхарми: гріх перелюбу очищається місячною кровотечею жінки. Її місячні змивають нечистоту й повертають їй цнотливість.

Індра слухав уважно. Для нього слово гуру було законом. Він схилив голову, визнаючи мудрість Бріхаспаті.

— Гурудеве, я, як завжди, виконаю твою волю. Тоді я поверну Тарадеві й покладу її до твоїх стіп як свою гуру-дакшину — дар учителеві!

Він випростався.

— Я не забарюся оголосити війну нерозумному Чандрі, щоб досягти мети.

Бріхаспаті благословив його: «Хай супроводжує тебе перемога, Індро!»

Врішапарва зійшов на трон, готовий узятися до державних справ. Ачарья Ушанас, наставник асурів, сидів на почесному місці праворуч від царя. Щойно зібрання асурів вгамувалося, як залу сколихнув громовий голос: «Перемога імператорові Врішапарві!»

Це був Тімірасура — довірений посланець і найвправніший шпигун царя. Усі погляди звернулися до нього, поки він наближався до трону й низько вклонявся.

— А, Тімірасуро! — прогримів Врішапарва. — Твій поспіх каже, що в тебе важливі вісті. — І він запитально звів кущисті брови.

— Так, володарю. Я приніс звістку, яка потішить твоє серце.

Асури нашорошили вуха. У залі запала мертва тиша, поки шпигун прокашлювався.

— Володарю, ти знаєш, що Бріхаспаті, наставник девів, одружився з Тарою. А тепер Тара втекла з Чандрою, одним з його учнів. Чандра оселив її у своїх покоях як дружину і дні безперервно втішається її товариством. Бріхаспаті, досі

безнадійно закоханий у Тару, кілька разів марно намагався повернути дружину — і сам, і через посланців. — Він багатозначно помовчав. — А тепер Індра, цар девів, урочисто пообіцяв Бріхаспаті, що поверне йому Тару — навіть ціною війни з юним Чандрою...

— Досить! — гримнув Врішапарва. — Що за дурниці! Ти зовсім з глузду з'їхав, Тіміро? — Він гидливо пирхнув. — Яке нам діло до того, що якийсь закоханий хлопчисько втік із дружиною свого вчителя? — Він похмуро втупився в шпигуна. — Якщо маєш щось справді важливе — кажи, а ні, то...

Ушанас заспокійливо підняв руку.

— Стривай, Врішапарво, стривай. — І замислено додав: — Тут може критися більше, ніж видно на перший погляд. — Він обернувся до знервованого шпигуна. — Ну ж бо, Тіміро, розкажи все, що тобі вдалося дізнатися.

Шпигун, повеселівши, вів далі:

— Пане, я довідався, що Індра готовий послати до Чандри посланця з ультиматумом: або повернути втікачку Тару Бріхаспаті, або відчути на собі гнів девів.

Ушанас схопився з місця.

— Не можна гаяти ані миті! Врішапарво, я мушу негайно вирушати!

Цар асурів спантеличено подивився на нього:

— Куди, вчителю?

— До оселі Чандри.

— Учителю! До оселі цього нікчемного хлопчиська?.. Ви — особисто?.. Але навіщо? — Врішапарва був приголомшений.

Ушанас засміявся:

— Щоб Чандра не скорився ультиматуму Індри.

— Але чому, вчителю? Навіщо вам устрявати в цю безглузду любовну пригоду?

— Поміркуй, Врішапарво, — наполягав Ушанас. — Якщо Чандра відмовиться віддати Тару, що зробить Індра далі?

— Щоб дотримати слова, Індрі доведеться оголосити Чандрі війну.

— Саме так! А що станеться, коли ми своєю чергою заявимо, що підтримуємо Чандру? — Він помовчав, усміхаючись до насупленого царя асурів. — Слухай: щойно ми втрутимося, ця дрібна сварка між Індрою і Чандрою переросте у велику війну між девами й асурами. Деви зазнають поразки, і слава Сварги дістанеться тобі!

Обличчя Врішапарви засяяло найширшою усмішкою. Він підвівся з трону й шанобливо вклонився своєму наставникові.

— Гурудеве, нам, асурам, справді пощастило мати вас за вчителя! Яка хитрість! Який блискучий задум!

Ушанас усміхнувся і швидко рушив до головних дверей зали.

Чандра розгублено дивився на величну постать, що стояла на його порозі. Він мимоволі низько вклонився.

— Вітаю, шляхетний! Чи можу я дізнатися, хто ви?

— Чандро, я Ачарья Ушанас, наставник асурів.

Чандра шанобливо склав долоні.

— Чим я заслужив честь вашого візиту, шановний Ачарья?

Ушанас уважно подивився на нього й урочисто оголосив:

— Я прийшов захистити тебе від небезпеки, що вже зовсім близько.

— Небезпеки?! — ахнув Чандра.

— Так. — Ушанас витримав паузу. — Ти й Тара у великій небезпеці. — Владний тон Ушанаса цілком полонив увагу Чандри. — Ходімо всередину, поговоримо про ці важливі справи.

Сидячи поруч, Чандра і Тара тривожно чекали, що скаже Ушанас.

— Проти вас задумано підступну змову, щоб розлучити вас, — похмуро почав наставник асурів.

Чандра і Тара приголомшено перезирнулися. Чандра хотів щось сказати, але слова застрягли йому в горлі. Ушанас невблаганно вів далі:

— Індра дав слово своєму наставникові Бріхаспаті, що піднесе йому Тару як гуру-дакшину. Він поклявся оголосити тобі війну, якщо ти не скоришся.

Тара простягла руку й стиснула пальці Чандри. Чандра лагідно погладив її руку й стривожено подивився на Ушанаса, а той казав далі:

— Посланець Індри вже в дорозі. Він вручить тобі ультиматум: або віддай Тару Бріхаспаті, або зустрінься з силою війська девів. Він погрожуватиме взяти твою оселю в облогу...

Чандра зблід і пригорнув Тару, ніби затуляючи її собою. Від страху він онімів. Упевнений голос Ушанаса звучав твердо, а проникливий погляд пронизував Чандру наскрізь:

— Чандро, не бійся. Твоя кохана Тара залишиться з тобою.

— Але… я… я не встою проти війська Індри… — прошепотів Чандра, опустивши очі.

— Тобі не доведеться битися з девами. Могутнє військо асурів під мудрим проводом мого учня, царя Врішапарви, стане тобі захистом від нападу Індри. Деви будуть розбиті, якщо насміляться напасти на вас. Даю слово: відтепер ви обоє під опікою асурів.

Чандра і Тара перезирнулися. Тривога в їхніх очах поступилася місцем полегшенню і дедалі більшій упевненості. В одному пориві вони обернулися до Ушанаса й шанобливо торкнулися його стіп.

— Учителю, — мовив Чандра, — нас зворушує ваша турбота і те, як ви розумієте нашу любов. — Голос його затремтів. — Ваша дружба — справжнє благословення для нас.

На обличчі Ушанаса майнула саркастична усмішка. Він утупив погляд у Чандру й гордо проказав:

— Я, Ушанас, наставник асурів, не лицемірю! Не прихильність і не співчуття дали вам захист асурів. Ми готові битися за вас з однієї причини: з нашої всепоглинної ненависті до девів.

Він велично підвівся, щоб іти. Чандра і Тара шанобливо схилили голови, а він сказав:

— Чандро, вір мені. Не бійся погроз Індри. Виклич його на війну! — Його погляд упав на Тару. — Не відмовляй у захисті

цій безневинній жінці, що довірила тобі своє життя.

Він підняв руку для благословення:

— Хай перемога буде вашою!

Палкі слова Ушанаса й обіцянка підтримки зміцнили рішучість Чандри. Посланця Індри зустріли горда Тара і войовничий Чандра, який зухвало жбурнув ультиматум Індри просто в обличчя гінцеві.

— Хай Індра робить найгірше, на що здатен! — випалив Чандра посланцеві.

Індра зійшов на бойову колісницю, якою правив Маталі, і на чолі свого війська рушив до оселі Чандри. Поруч із ним їхав Бріхаспаті. Коли вони дісталися мети, деви з жахом побачили, що військо асурів оточило палац щільним наїжаченим строєм. На чолі цієї грізної сили стояли Врішапарва й Ушанас. Побачивши девів, асури зняли такий моторошний бойовий клич, що небо й земля здригнулися, наче від громових розкотів.

Зі зловісним брязкотом тисячі мечів і списів зблиснули в руках войовничих полчищ.

«Нарая...» Мудрець Нарада, що мандрував небом, урвав священний спів, коли до нього долинув грізний гул. Одного враженого погляду вниз вистачило, щоб зрозуміти, яка лиха скоїлася справа. Вмить мудрець постав перед Брахмою і розповів, як утеча Чандри з Тарою звела девів і асурів на полі бою. Стривожений Брахма підвівся з лотосового трону й поспіхом залишив Сат'ялоку.

Разом із Нарадою Брахма став поміж двох армій, готових до битви. Він суворо звернувся до Ушанаса й Врішапарви:

— Я вражений, що бачу вас тут! Невже якась дрібна любовна пригода може стати причиною війни між вами й девами? Ба більше, втеча Чандри — безперечно гріх. Ніщо її не виправдовує. Схаменіться!

Обернувшись до девів, він покликав Бріхаспаті й Індру.

— Сподіваюся, ви виявите терпіння і витримку, які личать вашій природі, — мовив він із відтінком докору.

Брахма пішов до палацу Чандри, де Тара і Чандра зустріли його, шанобливо склавши долоні. Творець суворо їм дорікнув:

— Ви обоє зійшли зі шляху дхарми, піддавшись низькій хтивості. Ваша подвійна зрада Бріхаспаті — і як чоловіка, і як учителя — завдала йому невимовних страждань. — У його голосі забриніла їдка іронія. — Звісно, ваші тілесні гріхи дали вам невимовну насолоду. Хай на цьому все й скінчиться!

Слова Брахми пролунали в залі з безжальною чистотою дзвону.

Пронизливий погляд Творця врізався в Чандру, мов ніж. *Саме це шепоче мені моя власна душа*, — гірко подумав юнак. Тара сумно погодилася:

— Слова Брахми, безперечно, правдиві.

Брахма обернувся до Тари. Вона носила під серцем дитину і скидалася на повний бутон лотоса. Його погляд пом'якшав.

— Таро, сподіваюся, тепер ти розумієш сенс мого благословення: «Твій єдиний шлюб із Бріхаспаті принесе тобі подвійне щастя!» — Він лагідно всміхнувся їй. — Повернися до

чоловіка, якого тобі призначила доля. Будь щаслива, служачи йому!

Коли Тара шанобливо торкнулася його стіп, Брахма благословив її:

— Хай довгим буде твоє життя поруч із чоловіком! — Тоді обернувся до Чандри. — А щодо тебе, юний Чандро: Тара по праву належить твоєму вчителеві. Ти сам передаси її своєму гуру — це й буде твоєю спокутою за гріх.

Чандра покірно вклонився Брахмі. Тоді повільно обернувся до Тари з болісною усмішкою і простяг руку. Пальці Тари сплелися з його пальцями, як ліана, що шукає надійної опори міцної гілки. Їхні погляди зустрілися в нестерпній тузі. Здавалося, ніби цілі епохи невимовленої ніжності й любові стиснулися в ці швидкоплинні миті. Тара змахнула невиплакані сльози й розправила плечі. Брахма стояв із лагідною усмішкою, дивлячись, як Чандра і Тара йдуть від нього.

Радісний шепіт прокотився поміж учнів, що чекали, коли Бріхаспаті зійшов з колісниці Індри, а поруч із ним стояла Тара.

Ні на кого не зважаючи, навіть на Пунджікастхалу, Тара швидко пішла слідом за чоловіком у дім. Бріхаспаті попрямував просто до молитовні. Він склав руки в молитві й подякував Богові. Тоді обернувся до дружини. Тара стояла перед ним, мов статуя, з обличчям, на якому не було жодного виразу.

— Ласкаво просимо додому, Таро, — лагідно мовив Бріхаспаті.

Легке тремтіння пробігло її тілом. Ніжні губи тремтіли, наче листя на вітрі. Пелена сліз затуманила її прекрасні очі. Вона

ступила вперед і спробувала торкнутися стіп Бріхаспаті, але їй заважала вагітність. Бріхаспаті ніжно підвів її і зазирнув їй в очі.

— Я повернув свій утрачений скарб, — прошепотів він.

Почувши це, Тара заридала. Гарячі сльози потекли її гладенькими щоками.

— Свамі... Прости мені... Я зрадила тебе... — невтішно ридала вона.

Бріхаспаті втер їй сльози ніжними пальцями.

— Ні, Таро, це Чандра зрадив мене. — Він підняв її підборіддя.

— Поглянь на мене. Усім нам сняться жахи. Тож вважаймо це одним із таких поганих снів і забудьмо про нього.

— Свамі... — прошепотіла вона.

— Так, Таро, ми житимемо далі. — Він замовк, гордо дивлячись на її округлий живіт.

— Рід Бріхаспаті — готра Ангірасів — процвітатиме завдяки тобі!

Його голос пом'якшав:

— Я не можу жити без тебе, Таро.

Вона підвела на нього очі, повні сліз.

Тара народила хлопчика в сприятливу мить, під накшатрою Пурва Бхадрапада. Ашрам Бріхаспаті сповнився радістю. Нарада розніс добру звістку всюди, а Індра і деви святкували народження сина свого наставника. Обряд наречення імені відбувся в обителі. Ангірас і Шраддха прийшли благословити онука, а Брахма, Нарада і деви вшанували подію своєю присутністю.

Ангірас звернувся до сина:

— Бріхаспаті, ти вже обрав ім'я для хлопчика?

— Бріхаспаті не має права давати ім'я моєму синові!

Усі погляди звернулися туди, звідки пролунав розгніваний голос. Це був Чандра! Тара завмерла з немовлям на руках. Бріхаспаті, що сидів поруч із нею під час обряду джатакарми, схопився в люті, очі його палали.

— Ти!.. Ти мерзенний зрадник священного зв'язку гуру і шиш'ї! — зневажливо вигукнув він. — Ти викрав мою дружину, а тепер прийшов по мого сина. Ти не уникнеш відплати! Геть звідси!

Він загрозливо ступив уперед. Чандра спокійно витримав його погляд.

— Цей хлопчик — мій син. Якщо ти волієш обманювати себе, то просто привласнюєш мій рід як свій! — глузливо засміявся він.

— Мовчи! — закричав Бріхаспаті. — У жилах хлопчика тече моя кров.

— Можеш і далі в це вірити. Але ніхто не завадить мені визнати свого сина.

Чандра рушив до Тари, що аж зіщулилася.

— Стій, Чандро! — громовим голосом гримнув Бріхаспаті.

Індра схопився з місця.

— Гурудеве, зберігайте спокій. — Він гнівно обернувся до порушника. — Залиште цього перебіжчика мені.

— Індро! Чандро! — втрутився суворий голос Брахми, що вимагав негайного послуху. — Не перетворюйте ашрам на поле

Arma School

битви. — Творець обернувся до Бріхаспаті. — Бріхаспаті, тримай свої почуття в руках.

Дева-гуру заперечив:

— Діду, це стосується найважливішого питання мого роду. Чандра...

Брахма урвав його різким жестом.

— Ні ти, ні Чандра не можете судити, хто батько дитини. Тільки мати може засвідчити, хто справжній батько.

— Я згоден із Господом Брахмою, — це озвався мудрець Ангірас.

Брахма звернувся до Тари:

— Таро, візьми дитину й ходімо зі мною.

Тара слухняно пішла за ним з немовлям на руках. Усі тривожно чекали, коли вони повернуться. Бріхаспаті й Чандра впевнено всміхалися гостям і раз у раз кидали один на одного гнівні погляди. За кілька хвилин Тара ввійшла до зали з опущеними очима. Руки її були порожні. За нею йшов Брахма з немовлям. У залі запала мертва тиша. Творець зійшов на підвищення й оголосив своє рішення:

— Походження дитини має бути встановлене без найменшого сумніву. Тільки мати може напевно сказати, від чийого сімені народилася її дитина. Я пояснив Тарі, наскільки це важливо.

Він помовчав і підняв дитину.

— Чи належить він Бріхаспаті?.. Чи належить він Чандрі?..

Брахма знову замовк.

— Тара відкрила правду про те, хто батько хлопчика... — Він обвів поглядом уважних слухачів.

— Чандра — батько хлопчика! — голос Брахми пролунав на всю залу. — У вашій присутності я нарікаю цю дитину ім'ям Будха і передаю її батькові, Чандрі.

Бріхаспаті стояв, онімілий від подиву. Чандра шанобливо вклонився Брахмі й дбайливо взяв немовля на руки.

— Чандро, Будха — твій син, — сказав Брахма. — Виховай його гідно й особливо подбай про його навчання. Як і ти, він посяде місце серед Навраграх.

Чандра низько вклонився:

— Прошу дозволу віддати Будху під опіку мого батька, мудреця Атрі.

— Маєш мій дозвіл, Чандро. Можеш іти.

Тара крізь сльози, сповнена туги, дивилася, як віддаляється постать Чандри. Брахма обернувся до Бріхаспаті:

— Бріхаспаті, не падай духом: твій рід продовжиться і квітнутиме. Тара народить тобі багато нащадків.

Творець простяг руку, благословляючи Дева-гуру, і Бріхаспаті шанобливо схилив голову.

Нірвікальпананда тихо повторив мантру і замислився, дивлячись на учнів.

— А тепер ми підійшли до народження решти грах, за належним порядком.

Хвиля хвилювання пробігла між чотирма його шиш'ями. Садананда не стримався:

— Учителю, то це вже час почути про Шані!

Нірвікальпананда всміхнувся його запалу.

— Так, Шані — сьомий із Навраґах. Історія його народження сповнена незвичайних подій і несподіваних поворотів. — Він помовчав. — Шані — син Сур'ї. Тож повернімося трохи назад у нашій оповіді. Ми знаємо, що Сур'я одружився із Самджнею, дочкою Вішвакарми, і оселився у відлюдному палаці. Пам'ятаєте, як Самджня попросила Сур'ю дарувати їй двох синів і дочку?

Учні жваво закивали.

— Що ж, Сур'я виконав її бажання...

— А! — вигукнув Шивананда. — Отже, Шані був одним із трьох дітей!

Учитель поблажливо всміхнувся.

Atma School

— Ні, Шиванандо. Старшим сином був Вайвасвата, другим — Яма, а дочку звали Ямі. Оскільки Вівасван — одне з дванадцяти імен Сур'ї, старшого сина назвали Вайвасватою. Це, власне, і був Вайвасвата Ману, що став праотцем Сонячної династії. Ікшваку, Набхага, Шар'яті та інші славетні постаті були його нащадками.

Він замовк, окинувши поглядом уважних учнів.

— Щодо другого сина, Ями, то він був не ким іншим, як Ямадхармараджею, богом смерті. А дівчинка Ямі втілилася в річці Ямуні...

— О, вчителю, — здивувався Вімалананда, — то Шані був їхнім молодшим братом?

Нірвікальпананда тихо засміявся.

— Ну-ну, дайте ж мені розповісти все до кінця! — Його голос знову став серйозним. — Вайвасвата, Яма і Ямі росли під батьківською опікою. Тоді, коли відбувалися ці події, вони були ще дітьми. Одної ночі...

І вчитель повів оповідь далі.

Народження Шані

Тривожна тиша панувала в оселі Сур'ї. Коли Сур'я ввійшов до опочивальні, звичного гамору дитячих ігор ніде не було чути. Самджня нерухомо стояла біля відчиненого вікна й дивилася в небо. Сарі тріпотіло на вітрі, і вечірнє світло окреслювало

красу її постаті. Сур'я підійшов ззаду впритул і поклав руки на її тендітні плечі. Самджня здригнулася й різко відсторонилася від його дотику. Ледь глянувши на нього, вона швидко відвернулася.

— Самджне, чого ти боїшся? — лагідно піддражнив її Сур'я.

На його подив, вона похмуро зізналася:

— Так, я боюся...

Стривожений Сур'я присунувся ближче, ніби затуляючи її собою.

— Люба, що сталося?

Самджня відступила від нього, затуляючи очі тремтячими пальцями.

— Хочеш знати, хто наганяє на мене жах? — спитала вона тремтячим голосом.

— Скажи! — гнівно зажадав Сур'я. — Хоч хто б це був, я змушу його поплатитися!

Дружина заспокійливо підняла руку.

— Спершу вислухай... — Вона помовчала. — Я боюся тебе!

— Самджне! — ахнув Сур'я. Це було мов грім серед ясного неба.

— Так! — повторила вона. — Я тремчу, коли ти поруч...

Сур'я ступив до неї з розкритими обіймами.

— Свамі, не підходь ближче! — Самджня позадкувала. Сур'я завмер, розгублений і приголомшений. Вона вела далі:

— Прости мені, мій пане, — я нічого не можу з цим вдіяти. Я не в силі витримати жару, що йде від тебе.

Сур'я не вірив своїм вухам. Він стояв, вражений, і дивився на дружину, яка й далі ховала очі за розчепіреними пальцями. В його погляді майнула слабка надія — а раптом це жарт? Він спитав:

— Деві, ти караєш мене за якусь провину? — Він усміхнувся. — Ти сердишся, кохана? Це така любовна кара?

Самджня болісно скрикнула:

— Ні! Це не любовна кара — це прокляття любові! — І вела далі, майже кричучи: — Я не витримую пекучого жару твого тіла... а мої очі сліпнуть від яскравого світла твого внутрішнього вогню!

Навіть кажучи це, вона відсувалася від нього. В очах Сур'ї з'явилася тінь образи.

— Тоді скажи: як тобі вдавалося жити зі мною всі ці роки? — тихо спитав він.

— Я терпіла... а що ще мені лишалося? — жалібно благала вона. — Не суди мене суворо, Свамі! Я просто не можу витримати твоєї вогненної присутності... благаю, тримайся від мене подалі... це для мене мука!

Вона відійшла від нього, задкуючи в куток кімнати. Сур'я лагідно всміхнувся.

— Ти забула дні, коли так любила пестити моє тіло? — нагадав він. — Дні, коли казала, що моє тепло розпалює у твоєму серці вогонь пристрасті?

— Ті дні минули! То було на початку нашого шлюбу — як можна чекати, що хвилювання новизни й близькості триватиме

вічно? Тоді я була сліпа до всіх твоїх вад.

Вона й далі відвертала обличчя.

— Самджне! — у голосі Сур'ї забриніло нетерпіння. — Своєю нерозважливою поведінкою ти, по суті, робиш мене недоторканним.

Вона благально мовила:

— Свамі, не кажи так! — Нарешті вона обернулася до нього. — Зробиш для мене одну річ?

— Яку? — спитав він.

— Заради мене, чи не міг би ти зменшити свій жар і сяйво?

— Неможливо! — одразу відрізав він.

— Свамі, я твоя дружина — кохання всього твого життя! — Тепер уже Самджня образилася. — Ми ж усе одне для одного!

— Самджне, ти для мене все! — лагідно вів він далі. — Але, кохана, я не можу виконати твого бажання. Зменшити жар і світло — понад мої сили.

— Свамі... але чому?

Atma School

— Будь розважливою, Самджне. Хіба ти можеш змінити природне тепло свого тіла?

Вона непевно похитала головою.

— Ні. От і я не можу змінити своєї природи, — твердо вів далі він. — Тобі доведеться навчитися терпіти мою присутність, як раніше.

— Свамі...

Рішуче відкинувши її вагання, Сур'я твердо сказав:

— Самджне, доки ти не озброїшся любов'ю і терпінням настільки, щоб витримати те, яким я є від природи, я не турбуватиму тебе своєю присутністю.

Він замовк, і голос його пом'якшав:

— Я чекатиму, доки ти сама прийдеш до мене. — І він пішов від неї.

Самджня безпорадно опустилася на ліжко, на її обличчі був розпач.

— Свамі...

Почувши тихий поклик дружини, Сур'я підвів на неї погляд і підбадьорливо всміхнувся.

— Я багато думала про своє становище... Я... я більше не можу витримати розлуки з тобою...

Обличчя Сур'ї засяяло надією. Самджня вела далі:

— Але мені потрібен час, щоб зібратися з силами. — Вона помовчала. — Свамі, дозволь мені на якийсь час піти до батьківського дому. Там я зможу спокійно все обміркувати й зміцнити дух. Я повернуся до тебе справжньою дружиною, якою й маю бути.

— Чудова думка, люба! — радісно вигукнув Сур'я. — Іди... і повертайся швидше. Я з нетерпінням чекатиму на тебе.

Тремтячим голосом Самджня попросила:

— Свамі, поки мене не буде, пообіцяй, що подбаєш про Вайвасвату, Яму і Ямі.

— Звісно, кохана, але ти мусиш швидко повернутися!

Самджня відповіла на його ніжну усмішку.

Самджня й гадки не мала йти до дому Вішвакарми. Вона була певна, що вже ніколи не зможе витримати всепоглинного жару й світла Сур'ї. Треба було вирішувати, що робити далі, а час спливав: за кілька днів Сур'я поїде до її батька шукати дружину — і її відсутність викриється. Вона подалася до лісу, де благодатна тінь дерев огорнула її прохолодою. Самджня сіла під розлогим гіллям і замислилася. Вона була потрібна як дружина Сур'ї, але ще важливіше — її любі діти потребували матері.

Що ж їй робити? Мимоволі Самджня поринула в глибоку медитацію. Усі її думки зосередилися на цьому виборі, і з заплющеними очима вона відгородилася від світу. Минали години. Раптом її нерухоме тіло стрепенулося від хвилювання. Очі широко розплющилися, сповнені надії. А що, коли знайти жінку, точнісінько схожу на неї? Жінку, однакову з нею на вигляд, з її голосом і жестами — її повну копію в усьому? Така двійниця легко могла б видати себе за Самджню, стати дружиною Сур'ї і, що важливіше, матір'ю для її дітей! Думка про вічну свободу від палючої присутності Сур'ї змусила Самджню схопитися на ноги.

О, як їй хотілося прожити решту днів у спокійному подвижництві серед цієї прохолоди! Замислена, вона блукала поміж дерев, а тим часом густішали сутінки й довшали тіні. Треба було роздмухати крихітну іскру задуму в яскраве полум'я... Самджня знову сіла на землю й повернулася до медитації.

Дні швидко минали. Самджня вперто шукала виходу, освітлюючи собі шлях гострим світлом медитації. Одного вечора вона підійшла до озера й сіла біля прозорої води. Її розум знову й знову бився над головним питанням: де знайти

жінку, яка була б її точною копією? Її погляд привабили лотоси, що тіснилися біля берега.

Вона всміхнулася їхній красі — і її відображення всміхнулося їй у відповідь з дзеркальної гладіні озера. Легкий вітерець підхопив край її вбрання, і Самджня поправила його. Відображення у воді точно повторило її скромний рух. Серце Самджні забилося частіше. Ось же вона — її двійниця! Її тінь була точною копією в усьому. Але тінь — лише додаток до тіла, без власної особистості, без власної форми. Вона замислено насупилася. А що, коли вдихнути в тінь власне життя? Створити незалежну істоту? Її пронизав трепет відкриття. Так — вона створить свою копію з тіні й наділить її всіма рисами своєї особистості.

Її тінь стане двійницею. Самджня впевнено розправила плечі. Це їй під силу: вона ж дочка Вішвакарми! Від народження вона мала незвичайні здібності, зокрема вміння приймати будь-яку подобу, яку забажає. Оживити тінь має бути легко!

Самджня швидко скупалася в озері. Коли вона повернула до лісу, її тінь лягла на стежку. Самджня різко зупинилася, захоплена думкою. Тоді, набравши води в складені човником долоні, заплющила очі, тихо прошепотіла замовляння й окропила тінь. На її радість, замість тіні тепер стояла жива копія! На обличчі двійниці застиг подив.

— Ти моя двійниця, — лагідно мовила Самджня й підвела її до води. — Поглянь на наші відображення.

Копія по-дитячому радісно сплеснула в долоні:

— Ми однакові!

Самджня всміхнулася й кивнула.

Atma School

— А як мене звати? — раптом спитала копія.

Самджня здригнулася, почувши власний голос, що так дивно звучав з уст двійниці.

— Ти моя тінь... отже, тебе звати Чхая. — Вона завагалася й додала: — А я Самджня.

— Навіщо ти мене створила? — з цікавістю спитала Чхая.

— Мені потрібна заміна, щоб бути дружиною Сур'ї і матір'ю моїм дітям, — серйозно пояснила Самджня. — Поки ти гратимеш роль дружини й матері, я зможу присвятити себе подвижництву в лісі, якого так прагну.

— Я твоя копія, тож грати твою роль буде зовсім не важко! — усміхнулася Чхая. — А як довго мені її грати?

— Завжди, — оголосила Самджня. — Я дозволяю тобі довіку тішитися близькістю з моїм чоловіком — і тілесною, і душевною. — Вона помовчала. — Але тільки за однієї умови...

— Якої ж? — спитала Чхая.

— Як ти приймаєш мого чоловіка за свого, так само мусиш усім серцем прийняти моїх дітей — Вайвасвату, Яму і Ямі — і завжди оточувати їх безмежною турботою й любов'ю.

Чхая серйозно подивилася на Самджню.

— Самджне, ти дала мені життя. Моє тіло й душа по праву належать тобі. Твоє бажання — мій закон. — Вона помовчала. — Даю тобі слово: я не просто гратиму роль — я житиму нею! Я стану дружиною твоєму чоловікові й матір'ю твоїм дітям.

Глибоко зворушена, Самджня сказала:

— Чхає, твої слова зігрівають мені серце. Дивлюся на тебе — і мене сповнює радість: ми такі схожі, що я вважаю тебе своєю молодшою сестрою-близнючкою.

— А я відчуваю, що ти моя люба старша сестра, — відповіла Чхая. — Ми однакові близнючки!

Самджня ніжно стиснула руку Чхаї й повела її до свого місця для медитації. Сидячи поруч із нею, Самджня вела далі:

— Чхає, щоб наш обман удався, ти мусиш знати про мене геть усе — справді все!

— Просто розкажи мені один раз, Самджне. Повір, я швидко вчуся. — Чхая впевнено всміхнулася.

Самджню захопили жвавість і гострий розум Чхаї, і вона почала розповідати їй безліч подробиць свого життя:

— Я дочка Вішвакарми. Мій батько — син Васу і божественний зодчий...

— Самджне! — з пустотливою усмішкою перебила Чхая. — Це *я* дочка Вішвакарми, а не ти! Розкажи мені про мене.

Самджня засміялася з її завзяття й повела далі:

— Добре. Ти одружена із Сур'єю, сином Кашьяпи й Аділі. У тебе двоє синів — Вайвасвата і Яма — і дочка Ямі. Кілька днів тому, не витримавши постійного жару й світла, що йдуть від чоловіка, ти пішла до батька. — Вона помовчала. — Усе зрозуміло?

— Цілком! Отже, я пішла з дому чоловіка. Розповідай далі!

— Тепер ти повертаєшся до чоловіка, озброєна витримкою, щоб зносити його сяйво.

— Я йду замість тебе як Самджня, дружина Сур'ї. — Вона підбадьорливо всміхнулася Самджні. — Я полюблю твоїх дітей, як своїх.

Самджня тепло обійняла її.

— Я розповім тобі про найпотаємніше в моєму житті із Сур'єю. Тоді ти будеш готова.

— Самджне! — ахнув від несподіванки Сур'я, побачивши дружину на порозі.

— Свамі, — відповіла Чхая, як навчила її Самджня.

Сур'я поспішив до неї, радісно простягаючи руки.

— Самджне, відколи ти пішла, наш дім поринув у темряву.

Чхая всміхнулася про себе: *Який наївний Сур'я! Він — джерело всякого світла, а каже, що без Самджні в домі потьмяніло!*

Уголос вона мовила:

— Свамі, я не витримала розлуки з тобою і дітьми. — Голос її затремтів. — Я повернулася до тебе оновленою — я народилася заново заради тебе.

— Справді?! — Сур'я був глибоко зворушений. Він розкрив обійми, і Чхая кинулася до нього. Обіймаючи її, він аж переповнювався ніжністю до дружини. Самджня повернулася: як і обіцяла, вона зібралася з силами, щоб витримувати його світло. Її тремтіння в його обіймах свідчило про її рішучість.

— Самджне, — Сур'я подивився на її обличчя, пригорнуте до його грудей.

— Свамі? — прошепотіла вона.

— Ніколи більше не покидай мене.

— Ніколи, Свамі.

— Я довіку триматиму тебе біля себе, — палко мовив Сур'я.

У відповідь вона міцніше стиснула його плечі.

— Мамо! — пролунав радісний дитячий голос. Сур'я і Чхая розімкнули обійми, побачивши, як до них біжить Ямі. — Мамо! — підхопили її брати. Чхая обійняла дівчинку й обернулася до дверей. Вайвасвата і Яма влетіли до кімнати слідом за сестрою.

Як ти приймаєш мого чоловіка за свого, так само мусиш усім серцем прийняти моїх Вайвасвату, Яму і Ямі як своїх дітей, — звучали в неї у вухах слова Самджні. Чхая пригорнула трьох дітей і розцілувала їхні пухкі щічки. Її серце переповнювала вдячність Самджні, старшій сестрі, за цей дар — життя коханої дружини Сур'ї.

Минав час. Чхая цілком вжилася в образ Самджні: як дружина, тішилася близькістю із Сур'єю і дбала про дітей Самджні, наче про власних. Сур'я, зі свого боку, дарував Чхаї безмежну любов, ані на мить не сумніваючись, що вона і є Самджня.

— Нараяна! — проголосив мудрець Нарада, вітаючи Шрі Махавішну і Лакшмі.

— А, Нарадо, — з усмішкою благословення мовив Вішну. — Я якраз подумав, що добре було б побачити тебе тут!

— І ось я тут! — вигукнув Нарада. — Коли вже я з'явився на твою думку, Бхагаване, чи можу я припустити, що в тебе є для мене доручення?

— Настав час утілитися сьомому з Наваграх, Нарадо. — Вішну всміхнувся мудрецеві. — Схоже, без твого посередництва це не станеться.

— Нараяна! Нараяна! — засміявся Нарада. — Якщо ти цього бажаєш, хто може цьому завадити?

— Ні, Нарадо, — серйозно сказав Вішну. — Твоє посередництво необхідне. Сьома граха має бути сином Сур'ї.

— Нараяна! — здивувався Нарада. — Сином Сур'ї, мій Господи? Але ж у Сур'ї вже є двоє синів.

— Нарадо, тих двох синів народила йому дружина. — І Вішну загадково додав: — А наша сьома граха народиться від дружини, яка не є його справжньою дружиною.

— Нараяна! — у голосі Наради звучав подив. — Дружина, яка не його справжня дружина?!

— Не в змозі більше терпіти пекучого жару й сяйва Сур'ї, Самджня вдихнула життя у власну тінь, Чхаю, і послала її до оселі Сур'ї замість себе. Тепер Чхая живе там як дружина Сур'ї і мати дітей Самджні, бездоганно граючи її роль. — Вішну додав:

— Чхая так поринула в дітей Самджні, що думка мати власних дітей навіть не спадала їй на гадку.

Він серйозно подивився на Нараду.

— Ось тут ти й маєш утрутитися, Нарадо: підштовхни Чхаю до того, щоб вона народила власних дітей. Порадь їй попросити про цю милість свого чоловіка Сур'ю — тільки тоді зможе народитися сьомий із Наваграх.

Atma School

— Як накажеш, Господи! — Нарада одразу схилився перед волею Вішну.

— Але одне маленьке питання: де ж Самджня? У свого батька?

— О ні, Нарадо! Ти ж розумієш, що її перебування в домі Вішвакарми видало б її таємницю?.. Вона віддається подвижництву в лісі.

Він підняв руку для благословення:

— Вирушай до оселі Сур'ї, Нарадо.

— Чхає! — гукнув Нарада. Він усміхнувся, коли вона обернулася. — Ти й справді двійниця Самджні!

Чхая, що за відсутності Сур'ї лишилася вдома сама, здригнулася й залепетала:

— Я... я... я — Самджня. — Вона опанувала себе. — А ти хто такий? — пихато спитала вона.

— Нараяна! — спокійно мовив Нарада.

— Я Нарада, і мені відома таємниця того, як ти посіла її місце.

Він заспокійливо вів далі:

— Не хвилюйся, Чхає, я бажаю тобі тільки добра. Ти розумієш, що ти безневинна жертва у виставі, яку влаштувала Самджня?

— Махаріші... — розгублено мовила Чхая.

— Так, поміркуй про своє становище. Скільки б любові ти їм не дарувала, діти Самджні ніколи не стануть твоїми.

Він витримав паузу. Тепер вона слухала його, затамувавши подих.

— Ти жінка, яка має свої права. Тільки народивши дітей від Сур'ї, ти зможеш зміцнити свій зв'язок із ним. Саме діти надають шлюбові справжнього сенсу.

— Але... діти Самджні... — замислено насупилася Чхая.

— Звісно, вони лишаться тут і й далі тішитимуться твоєю турботою.

Він хитро додав:

— До того ж хіба Самджня забороняла тобі мати власних дітей?

Чхая похитала головою.

— Отже, ти нічим не зраджуєш Самджню. — І твердо сказав:

— Чхає, відкинь сумніви й попроси чоловіка благословити тебе дітьми — хоча б трьома. Тоді ти в усіх сенсах станеш дружиною Сур'ї.

Нарада простяг руку в благословенні:

— Нараяна!

Виконавши своє завдання, задоволений мудрець пішов. Він уміло посіяв зерна розбрату в сприйнятливому розумі Чхаї.

Діти Самджні ніколи не стануть твоїми. Саме діти надають шлюбові справжнього сенсу. Попроси чоловіка благословити тебе дітьми. Слова Наради невпинно стукали в серці Чхаї. Її думки ставали дедалі похмурішими. Її таємниця вже не була таємницею. Скільки мине часу, перш ніж про неї дізнаються всі? Якщо Сур'я викриє її обман, він неодмінно від неї відвернеться. Треба вберегти себе, поки не пізно. Нарада мав рацію: єдиний спосіб зміцнити своє становище — народити Сур'ї дітей. Зрештою, вона пожертвувала власною особистістю, прийнявши подобу Самджні.

Вона без останку віддала свою любов чоловікові старшої сестри. Вона жила в постійному страху викриття, ведучи небезпечну гру подвійного життя. Її сміливість, безперечно, заслуговувала на винагороду — і такою винагородою мали стати її власні діти. Чхая зважилася. *Так, Нарада мав рацію.* Вона розправила плечі й рішуче пішла до своєї опочивальні.

Чхая заплітала свої довгі розкішні коси перед дзеркалом. Сур'я став просто за нею. Вона поправила квіткову гірлянду, що прикрашала її косу, і всміхнулася його відображенню. Сур'я поклав руки їй на плечі.

— Самджне... твоя краса ніколи не перестає мене чарувати.

Він ніжно сперся підборіддям на її маківку.

— Завжди готовий на компліменти, як і раніше! — кокетливо всміхнулася вона в дзеркало. — А от на подарунки не такий щедрий!

— Я подарував тобі всього себе! — усміхнувся у відповідь Сур'я. — Що ще я можу тобі дати, люба?

— А подарунок на повернення з батьківського дому? Хіба я його не заслужила? — лукаво всміхнулася Чхая.

— Так, люба, ти маєш рацію. — Він погладив її по плечах. — Треба було щось подарувати тобі тоді чи іншим разом. — Він помовчав і всміхнувся її відображенню. — Що ж, краще пізно, ніж ніколи. Обирай подарунок зараз, Самджне.

— Справді? — спитала Чхая.

— Так. Скажи, чого ти бажаєш. Хоч би що це було, воно буде твоїм.

— Я хочу дітей, — сказала Чхая.

На відображенні Сур'ї проступив подив.

— Дітей?! Самджне, у нас є діти. Проси того, чого тобі бракує.

Чхая наполягала:

— Єдиний подарунок, якого я від тебе хочу, — це діти.

Сур'я лагідно обернув її до себе. Він зазирнув їй в очі й потонув у їхніх темних глибинах бажання.

— Гаразд! — тихо засміявся він і піддражнив: — Ти загадала бажання моєму відображенню, але я ладен виконати його особисто!

Чхая міцніше обвила руками його широкі груди. Її очі сяяли тріумфом.

— Троє дітей, Свамі: двоє хлопчиків і дівчинка. Згоден? — Її коралові губи розтулилися в солодкому запрошенні.

— Згоден, люба. Як я можу відмовитися від такої чарівної пропозиції?!

У дзеркалі позаду них їхні відображення злилися в одне.

На вустах Сур'ї грала ніжна усмішка, коли він дивився, як Чхая йде до нього. Вагітність обтяжувала її, сповільнюючи ходу.

— Самджне, вагітність тобі личить: як сяє твоє тіло! — сказав він.

Чхая всміхнулася йому у відповідь:

— Свамі, це лише відблиск твого власного сяйва.

Сур'я похитав головою:

— Внутрішнє світло, від якого ти сяєш, не належить жодному з нас, люба. Воно йде від сина в твоєму лоні.

— Тоді скажи мені, Свамі: чи буде шкіра мого сина золотистою, як у мене, чи матиме твій полум'яний колір?

— Та що ти, люба, його свіже вохристе сяйво поєднає всі наші жовті й помаранчеві відтінки в неповторну палітру, яка належатиме тільки йому!

Чхая сяяла від гордощів:

— Так, він візьме найкраще від обох батьків!

Був восьмий день місяця Пуш'я в рік Прамодута. Коли зоря Сваті стояла в зеніті, а на небі стояв спадний місяць дня Аштамі, Чхая народила хлопчика. Всупереч сподіванням матері, шкіра немовляти була далеко не яскраво-золотою: насправді вона була найтемнішою з усіх! Чхая скоса глянула на кволо пищале немовля з темним, худим, непропорційним тільцем і дивними золотаво-карими очима. Вона розгублено обернулася до Сур'ї.

— Що таке, Самджне? — лагідно всміхнувся Сур'я. — Тебе бентежить колір його шкіри?

— Свамі, я чекала, що він буде схожий на тебе...

— Мій син і схожий на мене, люба: він моє друге «я». Моє золоте тіло має свою невіддільну темну тінь. Мій син — моя тінь, тож, звісно, шкіра в нього темна.

Аділі й Кашьяпа, а також Вішвакарма з дружиною були гордими дідусями й бабусями на обряді наречення немовляти. На їхню радість, Трімурті і Нарада несподівано з'явилися з цієї нагоди. Шрі Махавішну звернувся до Сур'ї:

— Твій син завжди ступатиме розмірено. Стриманість стане відмітною рисою всіх його вчинків. Ім'я, яке я для нього обрав, відобразить ці якості.

Сур'я шанобливо втрутився:

— Господи, наш син справді щасливий отримати ім'я від тебе!

Вішну всміхнувся:

— Твого сина звати Шанайшчара, — сказав він.

Трімурті благословили немовля. Шива і Брахма порадили Сур'ї особливо подбати про його виховання й навчання, адже хлопчикові судилося стати одним із Наваграх. Кашьяпа був у захваті, дізнавшись, що його рід тепер звеличився аж до двох із Наваграх.

Шанайшчара ріс і квітнув під особливою опікою Чхаї. Згодом Чхая народила другого хлопчика. Сур'я назвав його Саварні, бо той мав полум'яну подобу — вірне відображення батькового сяйва.

Нарешті Чхая народила дівчинку, яку Сур'я назвав Тапаті. Чхая виховувала своїх трьох дітей разом із трьома дітьми Самджні. Та що більше вона раділа Шанайшчарі, Саварні й Тапаті, то більше згасала її колишня прихильність до інших.

— А тепер ми підійшли до народження Раху, восьмого з Наваграх.

Нірвікальпананда помовчав, оглядаючи учнів.

— Слухайте уважно, — повчально мовив він.

— Учителю, Раху відомий також як Сімхікагарбхасамбхута, чи не так? — перебив його Шивананда. — Чи означає це, що він

син Сімхіки, дружини Кашьяпи?

— Чудово, Шиванандо! — схвально всміхнувся вчитель.

— Ти маєш рацію. Раху — син Сімхіки, дружини Кашьяпи і дочки Дакші Праджапаті.

Він помовчав.

— Історія Раху, грахи, досить могутньої, щоб поглинути і Сур'ю, і Чандру, доволі проста. Вона починається в оселі Кашьяпи...

І Нірвікальпананда повів оповідь далі.

Народження Раху

Дружини Кашьяпи сиділи разом у своїй оселі, приємно розмовляючи й коротаючи час.

— Ми всі матері — крім Сімхіки, — зауважила Дану.

— Дану, та як же вона матиме дітей? Вона ж надто повільна! — засміялася Діті й глузливо додала: — Вона не молиться Богові про нащадків, як це зробила Адіті, і не йде до нашого чоловіка, як усі ми!

Зачеплена сміхом, що його викликали слова Діті, Сімхіка вигукнула:

— Годі вам! Може, я й повільна, але точно не дурна! — Вона по черзі обвела поглядом кожну з жінок. — Скажіть, до кого мені звернутися: до Бога чи до чоловіка? — Голос її звучав рішуче. — Я попрошу нащадка і доведу, чого я варта, — на вашу втіху.

— Якщо помолишся Богові, він порадить тобі звернутися до чоловіка. Тож можеш заощадити час і піти просто до нашого чоловіка — видимого й милосердного бога! — пожартувала Кала. Інші жінки засміялися з розумінням.

Завжди лагідна Адіті з усмішкою обернулася до Сімхіки:

— Наш чоловік має велику силу, Сімхіко. Іди до нього: він підкаже тобі правильний шлях. Молися йому — і неодмінно будеш благословенна материнством.

Кашьяпа сидів у глибокій медитації під деревом на березі річки. Сімхіка вмостилася перед ним і стала чекати. Очі Кашьяпи були заплющені, і він не помічав її присутності. Не в силі довше стримувати нетерпіння, Сімхіка мовила:

— Свамі!

Кашьяпа повільно розплющив очі й запитально подивився на дружину.

— Сімхіко, навіщо ти прийшла?

Тепер уже злякавшись власної сміливості, Сімхіка залепетала:

— Я... я... я прийшла просити в тебе дару...

— Дару? — поблажливо всміхнувся Кашьяпа. — Гаразд, Сімхіко. Чого ти хочеш?

— Я хочу сина.

— Це, безперечно, гідне бажання, — підбадьорливо сказав Кашьяпа.

— Мій син мусить мати велику силу й неймовірну міць. — Вона помовчала, а тоді схвильовано додала: — Усі мають дивитися на нього зі страхом.

Кашьяпа споважнів.

— Син, якого всі боятимуться?! — застеріг він її. — Добре подумай, перш ніж назвати свій дар, люба.

Сімхіка лишалася непохитною:

— Мені не треба передумувати. Я знаю, чого хочу: сина, що вселяє жах у кожне серце. Він має викликати в усіх найглибший трепет.

Кашьяпа зітхнув.

— Гаразд, Сімхіко. Підійди сюди. — Він підкликав її ближче й поклав долоню їй на голову. — Дарую тобі те, про що ти просиш: незабаром син із названими тобою якостями бавитиметься в тебе на колінах.

Atma School

— Свамі, — принесла Адіті Кашьяпі радісну звістку, — Сімхіка скоро стане матір'ю. — І додала: — Вона так прагне народити сина... Я дуже сподіваюся, що ти благословив її гарною дитиною, якої вона бажає.

— Адіті, твоя молодша сестра не просила гарного хлопчика. — Кашьяпа гірко всміхнувся. — Навпаки, вона наполягала, щоб її син вселяв страх у всіх, хто на нього гляне. — Він зітхнув. — Це той випадок, коли просять не того дару й не в той час! Вона народить потворного сина, кольору лютого полум'я.

— Свамі! — Адіті була вражена його словами.

— Не хвилюйся, Адіті, — заспокоїв дружину Кашьяпа.

— Пам'ятай, що все відбувається з волі Божої. Я певен, що й бажання Сімхіки було навіяне згори.

Коли минуло дев'ять місяців, Сімхіка народила хлопчика, чия шкіра сяяла глибоким червоним відтінком. Дакша з дружиною, а з ними Брахма, Нарада й Індра, вшанували своєю присутністю обряд наречення сина Сімхіки. Брахма сказав Кашьяпі, що його молодшому синові судилося посісти місце серед Навраграх, і порадив мудрецеві особливо подбати про виховання хлопчика:

— Ця дитина буде відома в усьому світі й впливатиме на долі всіх живих істот. Він захоплюватиме й відпускатиме. Відповідно до його якостей, йому слід дати ім'я Раху.

Раху ріс під опікою Сімхіки й дванадцяти інших дружин Кашьяпи. Свого часу Кашьяпа почав навчати хлопчика.

— Ми почули передісторії восьми грах, — сказав Нірвікальпананда учням. — Тепер ми підійшли до народження дев'ятої грахи — Кету.

Atma School

— Учителю, Кету майже завжди згадують разом із Раху: між ними, здається, існує особливий зв'язок, — мовив Вімалананда. — Чи був Кету, як і Раху, сином Кашьяпи?

— Це дуже доречне питання, Вімаланандо, — відповів учитель.

— Але на нього не можна відповісти простим «так» чи «ні». Давні оповіді наводять кілька версій народження Кету.

Він помовчав, збираючись із думками.

— За однією з версій, у Кашьяпи та його дружини Дану народився син на ім'я Кетуман. Вважається, що цей Кетуман і є граха Кету, — і тоді їхнє споріднення пояснює тісний зв'язок між Раху і Кету. Кажуть також, що згодом, за часів Махабхарати, Кетуман народився знову як Амітоджас.

Нірвікальпананда вів далі:

— Однак Вішну-дхармоттара Пурана, одна з вісімнадцяти Пуран, по-іншому розповідає про походження Кету. Згідно з нею, Брахма був глибоко стривожений, бо земля стогнала під нестерпним тягарем життя. Щоб полегшити страждання землі, він створив Мріт'ю — богиню смерті — і звелів їй знищити все живе. М'якосерда Мріт'ю заплакала від його жорстокого наказу й відмовилася коритися. Коли Брахма зажадав послуху, богиня гнівно зітхнула; це зітхання обернулося вогняним стягом, і з його полум'я з'явилося немовля Кету. Брахма проголосив, що хлопчик прославиться під іменами Кету і Дхума Кету.

Нірвікальпананда помовчав, даючи учням час осмислити це довге пояснення.

— Третя оповідь пов'язана з відомим Пахтанням Молочного Океану. Одна версія каже, що асура Раху, прибравши подобу

діви, зумів скуштувати амріти, яку Мохіні роздавала богам. Проте Сканда Махапурана подає іншу версію: «*Тада Рахуш ча Кетуш ча двав етау дайтья-пунгавау, деванам рупам астхая амрітартхам тваранвітау, упавіштау тада панкт'ям деванам амрітартхінау*», — що означає: два могутні дайтьї, на ім'я Раху і Кету, прибрали подобу богів, щоб і собі скуштувати амріти.

Він запитально замовк, коли Чідананда підняв руку.

— Так?

— Учителю, яку версію нам прийняти?

— Яку самі оберемо, — запропонував Шивананда.

Нірвікальпананда всміхнувся й похитав головою:

— Ні, Шиванандо. Якщо кожен із нас обиратиме версію, яка йому особисто до вподоби, суперечливі твердження ніколи не зійдуться. — І закликав їх: — Ми мусимо ретельно розглянути різні версії, знайти спільну нитку, що проходить крізь усі, і лише тоді дійти висновку. — Він витримав паузу. — І цей висновок має суворо відповідати давнім віруванням. — Він усміхнувся, побачивши їхні спантеличені обличчя. — Тож вислухаймо кожну версію однаково уважно.

— Але, вчителю... як нам бути такими неупередженими? — Це був збентежений Вімалананда.

— Спершу вислухаймо ту версію народження Кету, що пов'язує Кашьяпу й Мріт'ю. Можливо, вона й відповість на твоє питання. — Голос Нірвікальпананди знову набув оповідного тону. — У давні часи земля стогнала під нестерпним тягарем живих істот, які стрімко множилися і ще не підпали під владу смерті. Бхудеві, богиня землі, побачила, що насувається лихо...

Тут ознайомчий фрагмент завершується. Продовження історії — у повній книзі.